

TAÐ, SUM KEISARANS ER

Ein lýsing av skatti og hugburði til
skatt í Føroyum samanborið við í
øðrum londum

JAVNAÐARFLOKKURIN
á Fólkatíngi

TÆÐ, SUM KEISARANS ER	1
1.INNGANGUR	5
2.SKATTUR OG (Ó)FRÆLSI	7
2.1 Skattur sum positivt og negativt frælsi	7
2.2 Vælfærðarstaturin og minimalstaturin	8
3.SKATTUR OG VÆLFERÐ	9
3.1 Skattur og marknaður	9
3.2 Hvør rindar skattin?	10
3.3 Skattur, sum ikki viðførir vælfærðartap - fast útboð	11
4.LÝSING AV SKATTINGINI Í FØROYUM	13
4.1 Skattabygnaðarlaga gongdin í Føroyum	13
4.2 Skattingin í Føroyum í dag	13
4.2.1 Skattatrýstið í Føroyum	14
4.2.3 Skattabýtið í Føroyum	15
4.2.5 Inntøkuskattur	18
4.2.6 Avgjöld	21
4.2.7 Ognarskattur	21
4.2.8 Tilfeingisskattur	24
5.SKATTUR OG ARBEIÐI UTTANLANDS	27
5.1 Reglur fyri skatting av inntøku fyri arbeiði uttanlands	27
5.1.1 Føroyingar, sum arbeiða í Noregi	27
5.1.2 Skattskylda í Føroyum ella Noregi?	28
5.2.2 Skattingin	29
6.SKATTUR OG SJÓFÓLK	31
6.1 Útgangastøðið fyri skattingina	31
6.2 Sjófólk, ið hava inntøku frá fiskiskapi	31
6.3.1 Føroyska Altjóða Skipaskrásetingin (FAS)	34
6.3.2 Føroyingar, ið sigla undir DIS og NIS	35
7.HUGBURÐUR HJÁ FØROYINGUM TIL SKATT	39
7.1 Hugburðurin til skattaskipanina	40
7.1.1 Inntøkuskatturin er ov høgur	40
7.1.2 Skattaskipanin fyri lønmótakarar og fyrítøkur er hvørki einföld ella torskild	42
7.2 Hugburður hjá føroyingum til at snýta í skatti og at arbeiða svart	43
7.2.1 Ikki øll gjalda tann skatt, tey eiga	43
7.2.2 Váðin at arbeiða svart og snýta í skatti er hvørki lítill ella stórur	45
7.2.3 Avleiðingarnar av at vera avdúkað/ur eru stórar	46
7.2.4 Borgarin heldur seg til skattalógirnar	46
7.2.5 Svart arbeiði av einum privatpersóni verður góðtikið	47
7.2.6 Er munur á svørtum arbeiði millum privatpersónar og annars at snýta í skatti?	48
7.2.7 Hvat halda føroyingar orsökina vera til skattasnýt og svart arbeiði?	50
8.NIÐURSTØÐA	53
BÓKMENTALISTI	56
Lógir	59

1. INNGANGUR

Inntøkuskattur, meirvirðisgjald, vøruavgjald, heilsugjald, arbeiðsloysisgjald, barsilsgjald, progressivur skattur, flatur skattur, kommunuskattur, ognarskattur, tilfeingisskattur og sjómannafrádráttur.

Tað finnast nógv ymisk sløg av skatti og enn fleiri hættir at skatta. Av tí, at samlaða talið av skattasløgum í einum landi kann variera, og skattatrýstið fyri hvørt skattaslag kann ásetast ymiskt, eru alskyns skattasamansetingar møguligar. Hesar møguligu samansetingarnar hava við sær, at tað kann gerast torført at fáa yvirlit yvir og innlit í skattaviðurskiftini í einum landi.

Tað eru samstundis fáar frágreiðingar, sum lýsa og geva eina yvirskipaða greining av skatta- og serskattaviðurskiftum í Føroyum. Tað kann tí sigast, at ein ávisur tørvur er á at fáa lýst føroyska skattabygnaðin og -viðurskiftini. Mett hevur tí verið, at ein breið og yvirskipað frágreiðing um føroysk skattaviðurskifti er samfelagsliga viðkomandi og hevur ein samfelagsligan áhuga.

Endamálið við hesi frágreiðingini er tí at útvega vitan og fakta um føroysk skattaviðurskifti og skattagrundarlagið í Føroyum. Frágreiðingin er ein yvirskipað deskriptiv lýsing av skattaskipanum og skattaviðurskiftum í Føroyum við denti á heildina uttan áherslu á smálutir. Ein vansi við frágreiðingini kann sostatt vera, at økini í frágreiðingini ikki verða viðgjørd í teir smálutir, sum kunnu sigast at vera neyðugir fyri at skilja stór og torgreið viðurskifti á skattaøkinum til fulnar.

Fýra øki eru vald út og lýst í frágreiðingini, sum eru mettt serliga at vera viðkomandi í lýsingini av yvirskipaðu skattaviðurskiftum í Føroyum. Í frágreiðingini verður hugt nærri at, hvussu skattaviðurskiftini háttá sær í Føroyum, og hvussu skattaviðurskiftini í Føroyum háttá sær samanborið við onnur lond. Útvaldar serføroyskar skattaskipanir verða lýstar og hugt verður at hugburðinum til skatt í Føroyum.

Men hvat er ein skattur, hví skatta vit, hvussu kunnu skattasløg bólkast, og hvørji eru tey mest útbreiddu skattasløgini? Í fyrsta inngangandi parti í frágreiðingini verður greitt frá yvirskipaðum hugsjónum og hugtøkum innan skattaheimin, og hvussu hesi kunnu skiljast. Hesin partur kann síggjast sum grundarlag undir hinum pørtunum í frágreiðingini.

Í øðrum parti av frágreiðingini verður skattingin í Føroyum lýst. Greitt verður frá skattabygnaðarlígu gongdini úr einum søguligum sjónarhorni, og síðani verður hugt nærri at, hvussu skattaviðurskiftini í Føroyum eru sett saman, og hvussu tey síggja út í mun til onnur lond. Hugt verður serliga at fáa høvuðsbólkum av skattum. Hesi eru inntøkuskattur, kravd sosial

tryggingargjöld, ognarskattur og avgjöld á vørur og tænastr. Hesir eru teir bólkarnir, sum bæði OECD og Hagstovan hava valt at býta skattir í. Bólkarnir verða lýstir fyri at vísa, hvussu skattainntøkurnar hjá tí almenna (land og kommunur) eru í mun til onnur lond. Hetta til tess at kunna greina og skilja avleiðingarnar av mátunum, ið skattað verður uppá.

Triði partur í frágreiðingini er ein greining av útvaldum serføroyskum skattaviðurskiftum og –skipanum. Hesi umfata skatting av handverkarum, ið arbeiða í Noregi, fiskimannafrádráttin og skatting av sjófólki í altjóðasigling. Valt er serliga at leggja dent á hesar bólkarnar, tí hesi verða ikki skattaði eins og tey, ið arbeiða á landi í Føroyum. Serligar skipanir eru við øðrum orðum galdandi fyri hesar bólkur. Summar standast av tvískattaavtalam, aðrar av politiskum ynski um at geva ávísam vinnubólkum sertreytir.

Í fjórða parti av frágreiðingini verður hugt nærri at hugburðinum hjá føroyingum til skatt. Hugburðurin kann sigast at geva eina mynd av, hvørja skattaskipan føroyingar ynskja, og hvat føroyingar halda um verandi skattabygnað. Hesin partur tekur støði í úrslitum úr hugburðskanning hjá TAKS. Úrslitini verða gjøgnumgingin, viðmerkt og samanborin við úrslit úr kanningum av sama slagi, sum eru framdar í Danmark.

2. SKATTUR OG (Ó)FRÆLSI

Skattur kann sigast at vera eitt fleirtýtt hugtak. Mett er tí, at neyðugt er at lýsa, í hvørjum sambandi hugtakið verður hugsað og nýtt í hesi frágreiðing. Skattur sum hugtak tekur í hesi frágreiðing støði í einum slagi av frælsi og ófrælsi.

Frælsi er eins og skattur eitt breitt hugtak. Ein av almennu hugsanunum er, at tað at vera frælsur merkir, at eingin tarnar einum í at gera tað, ið ein hevur hug at gera. Tað merkir við øðrum orðum, at um onkur forðar einum í at gera nakað, ið ein annars kundi gjørt, er ein ófrælsur. Tess størri umráði mann hevur at virka í uttan uppílegging frá øðrum, tess meira víðfevnt er frælsið.

Hendan týðningin av frælsi nýttu fleiri av teimum klassisku ensku politisku heimspekingunum, so sum Thomas Hobbes og Jeremy Bentham. Hesir vóru tó eisini tilvitaðir um, at samfelagið ikki kundi standa seg, um øll høvdu óavmarkað frælsi. Frælsið má avmarkast fyri at geva pláss fyri øðrum virðum so sum tryggleika, rættvísi, eydnu, mentan og enntá fyri frælsi. Frælsið hjá onkrum kann nevnliga vera treytað av afturhaldni hjá øðrum.

2.1 Skattur sum positivt og negativt frælsi

Politiski heimspekingurin og hugmyndasøgufrøðingurin Isaiah Berlin skilir í hesum sambandi millum negativt og positivt frælsi. Tað *negativa frælsið* er frælsi, sum tann einstaki hevur uttan uppílegging frá øðrum - eitt nú frá stánum. Tað *positiva frælsið* merkir harafturímóti, at onkur leggur seg uppí. Hetta fyri at tryggja, at einstaklingurin kann troyta egið potenciali.

Eitt dømi, sum kann nevast, er, at á einum bókasavni kann mann lesa um alt millum himmal og jørð og harvið gerast meira lærdur. Við vitanini, ið ein nemur sær á bókasavninum, hevur tann einstaki móguleika til at útinna meir, enn hann kann uttan hesa vitan. Fyritreytin fyri at hava eitt bókasavn er, at tað verður figgjað. Tað kann t.d. verða gjørt við at krevja inn skatt frá fólkinum. Innkrevjing av skatti kann síggjast sum eitt *brot á negativa frælsið*, tí at tikið verður frá einstaklingunum, sum harvið avmarkar (búskaparliga) frælsið hjá tí einstaka. Hinvegin kann figgingin av bókasavninum síggjast sum ein liður í tí *positiva frælsinum*, tí fólkið og einstaklingar í samfelagnum á henda hátt kunnu fáa móguleika at nema sær vitan, sum tey annars ikki høvdu kunnað.

Hetta dømið lýsir, at skattur kann skiljast á tveir hættir. Skattur kann síggjast sum ein skerjing av frælsinum, tí at staturin blandar seg uppí og tekur frá einstaklinginum (brot á negativa frælsið). Skattur kann hinvegin eisini síggjast sum ein fyritreyt fyri at breiðka frælsið, tí fyri tað, sum tann einstaki letur í skatti, fær hann nakað, ið hann ikki hevði fingið, um staturin ikki blandaði seg uppí (positivt frælsi).

2.2 Vælfærdarstaturin og minimalstaturin

Í framhaldi av hesari fatanini av sambandinum millum frælsi og skatt kunnu tvey ymisk samfelags- og statsmodell hugsast. *Vælfærdarstaturin* og *minimalstaturin* eru heiti fyri tveir ymsar hættir at skipa og innrætta samfeløg.

Vælfærdarssamfelagið við einum vælfærdarstati byggir á grundtankan um, at staturin hevur ábyrgdina av vælfærdini hjá øllum borgarunum, bæði hvat viðvíkur materiellum og immateriellum ágóðum. Vælfærdarsamfelagið byggir á grundreglurnar um *universalismu*. Hetta merkir m.a., at allir borgarar hava rætt til vælfærdarveitingar uttan mun til sosiala støðu, og at veitingarnar verða figgjaðar umvegis skatt og umsitnar av lutfalsligum stórum almennum geira. Vælfærdarsamfelagið tekur ikki einans hond um tey fátøku, men gevur øllum borgarunum somu atgongd til allar ágóðar - tað veri seg m.a. útbúgving, heilsutrygd og pensjón. Sæð úr einum frælsissjónarhorni kann vælfærdarsamfelagið á henda hátt sigast at bróta negativa frælsið orsakað av høgu skattunum, men hinvegin kann einisi sigast at geva positivt frælsi grundað á rættin til veitingarnar. Tað finnast ymisk sløg av vælfærdarsamfeløgum. Føroyar og hini Norðurlondini eru eyðkend við høgum skattum og serliga stórum almennum geira í mun til onnur lond.

Minimalstaturin kann síggjast sum mótsetningurin til vælfærdarstatin. Minimalstaturin er eitt liberalistiskt samfelags- og statsmodel, har staturin hevur minst møguligt av uppgávum. Einastu uppgáurnar hjá statinum eru at verja borgararnar í móti hvørjum øðrum eitt nú við lögreglu og eini rættarskipan umframt at verja borgararnar frá figgindum uttanífrá við einum heraldi. Restin av uppgávuunum í samfelagnum skulu røkjast av privatum skipanum. Sostatt verður sum minst av skatti goldin í samfeløgum við einum minimalstati. Úr einum frælsissjónarhorni verður henda skipanin av fleiri klassiskum liberalistum og neoliberalistum sæð sum tann einasta rættvísa, tí hon kann sigast í minni mun bróta negativa frælsið hjá tí einstaka. (Madsen 2004:52f)

Tað kann soleiðis sigast, at í samfeløgum við vælfærdarstati er positiva frælsið í hásæti, og hinvegin er negativa frælsið í hásæti í samfeløgum við minimalstati.

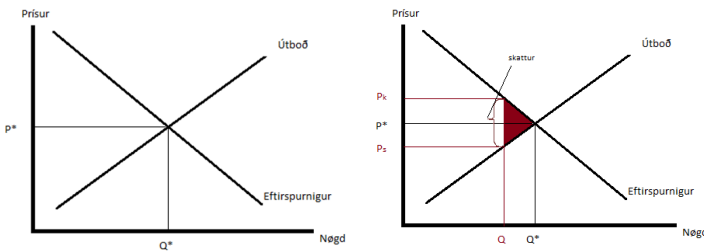
3. SKATTUR OG VÆLFERÐ

Við einari yvirskipaðari fatan av skatti sum positivum og negativum frælsi verður samanhangurin millum skatt og vælferð í hesum parti lýstur úr ein búskaparligum og skattatekniskum sjónarhorni. Hetta til tess at geva eina fatan av, hvørja ávirkan skattur hevur á búskapin.

Skattur kann lýsast sum tvungnar gjaldingar til tað almenna, uttan at nakað ávíst neyðturviliga verður latið afturfyri.¹ Skattur kann tískil sigast at vera ein lógligur máti hjá tí almenna at taka pengar inn til at friggja og reka sítt virksemi. Tvungnar gjaldingar til tað almenna kunnu tí síggjast sum mótsetningur til marknaðir fyri vørur og tænastr, har talan er um javnsettan keypara og seljara.

3.1 Skattur og marknaður

Ein marknaður er eyðkendur við, at talan er um seljarar og keyparar av eini vøru ella tænastr. Á marknaðinum verða bæði útboð og eftirspurningur avgjørd av prísinum millum seljararar og keyparar, soleiðis at útboð og eftirspurningur javnviga. Jú hægri prísurin er, tess størri verður útboðið, tí fleiri seljarar ynskja at selja. Útboðið veksur tískil, tá ið prísurin veksur. Harafturímóti minkar eftirspurningurin vanliga, tá ið prísurin hækkar. Hetta er tí, at tá ið vørur og tænastr gerast dýrari, eru færri, ið vilja keypa. Marknaðurin er í javnvág, tá prísurin er P^* (price); tá verður líka nógv útboðið, sum tað verður eftirspurt, Q^* (quantity). Sí mynd 3.1 (fyrra myndin).

Mynd 3.1: Marknaður uttan og við skatti

Um skattur verður innførdur (seinna myndin), kemur tað til sjóndar sum munurin millum tað, sum seljarin fær, og tað, sum keyparin skal rinda. Handlaða mongdin gerst minni, um skattur verður lagdur á. Á myndini sæst,

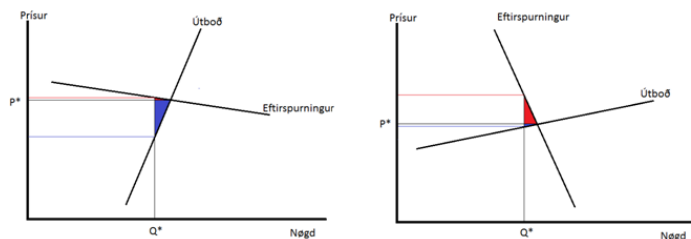
1 Lægfrøðiligi munurin á skatti og avgjøldum er, at skattir skulu lógarásetast, meðan avgjøld kunnu vera ásett við kunngerð.

at mongdin Q^* fellur til mongdina Q . Um skattur verður lagdur á, verður prísurin, sum keyparin skal rinda, hægri (p_k). Hetta ger, at eftirspurningurin hjá keyparunum minnar, og tað hevur við sær, at seljarin av somu orsök fær minni í sín lut (p_s). Tann reyði kilin á myndini kann tí tulkast sum mist vælferð ella búskaparlig virði orsakað av skattinum, tí at handlaða nøgdin gerst minni, enn hon hevði verið uttan skatt. Skattur kann soleiðis hava eina skeiklandi ávirkan á búskapin og kann minka um samlaðu vælferðina.

Vælferð skal í hesum samanhangi skiljast í einum búskaparligum týðningi, har vælferð er eitt útrykk fyri, hvussu nógv búskaparligt virði verður skapt. Vælferð skal í hesum høpi ikki skiljast sum veitingar frá tí almenna.

3.2 Hvør rindar skattin?

Skatturin kemur til sjóndar sum munurin millum tað, sum seljarin fær, og tað, sum keyparin skal rinda; so tað er líka mikið, hvør ið lögfrøðiliga skal rinda. Tað, sum avger, hvør í veruleikanum rindar, er, hvørt útboð ella eftirspurningur er meira viðbrekið mótvegis prísroytingum.

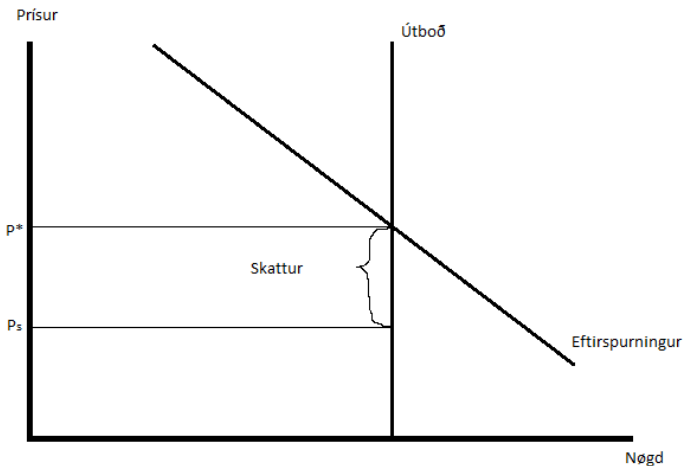
Mynd 3.2: Tvey sløg av marknaðum

Mynd 3.2 omanfyri vísir tveir marknaðir. Á fyrri myndini er eftirspurningurin meira prísviðbrekin (flatari) enn útboðið, og á seinnu myndini er útboðið flatari enn eftirspurningurin.

Í fyrra døminum er tað útbjóðarin, ið rindar størra partin av skattinum. Tá skattur verður innførdur, lækkar prísurin meira fyri seljaran enn prishækkkanin er hjá keyparanum. Í seinna døminum er øvugt. Har er prísurin fyri keyparan hægri við skatti enn uttan skatt, meðan seljarin ikki merkir eins stóra prísroyting. Sostatt er tað tann, ið er minni viðbrekin fyri prísroytingum, sum ber størri byrðuna - líka mikið hvør lögfrøðiliga eigur at rinda skattin.

3.3 Skattur, sum ikki viðførir vælferðartap - fast útboð

Eitt dømi um skatt, sum hinvegin ikki viðførir vælferðartap, er fast útboð. T.e., at útboðið er tað sama, óansæð hvat prísurin er. Tað kundi verið jørð ella annað avmarkað tilfeingi.

Mynd 3.3: Fast útboð

Sum tað sæst, er tað her bert seljarin, ið ber kostnaðin av skattinum. Av tí, at samlaða nøgdin ikki broytist, ávirkar hetta ikki samlaðu vælferðina. Hetta er m.a. orsøkin til, at fleiri búskaparfrøðingar mæla til at skatta avmarkað tilfeingi, tí henda skatting gevur minst møguligt vælferðartap.

4. LÝSING AV SKATTINGINI Í FØROYUM

Í hesum parti verður hugt nærri at skattingini í Føroyum. Fyrst verður hugt at skattabygnaðurligu gongdini í Føroyum í søguligum sjónarhorni. Í framhaldi av hesum verður síðani hugt at, hvussu samtíðar skattaviðurskiptini í Føroyum eru sett saman, hvaðani skattainntøkan stavar og samanborið verður við onnur lond.

4.1 Skattabygnaðarluga gongdin í Føroyum

Í 1963 var skattaskipanin í Føroyum løgd um. Skattalógin áðrenn 1963 byggi á *gamla samfelagið*, tá skattagrundarlagið var inntøkan hjá borgarunum umframt tað, sum jørðin gav av sær. Eitt nú varð árliga ásett skattliga virði á einum leygi av torvi og á einari tunnu av eplum.

Skattalógin frá 1963 byggi á *nýggj samfelagsviðurskipti*. Nýggja skattalógin tók m.a. hædd fyri eftirlønargjaldi, sjúkrakassagjaldi og fakfelagslimagjaldum. Umframt hetta heimilaði hon frádrátti av ymskum slagi, so sum frádrátt fyri sjóklæðir, leiguútreiðslur og løntakarfrádrátt. Við hesi skattalógini fylgdi eisini ein serligur rentuskattur.

Í 1978 var skattalógin broytt sum ein fyrireiking til kelduskattin ella *samtíðarskattin*, sum merkir, at inntøkuskatturin verður kravdur inn beinanvegin - við øðrum orðum verður inntøkan skattað við kelduna. Frammanundan varð skattur goldin av inntøkuni árið eftir, at hon var fingin. Skiftið varð framt við eini skiftislóg í 1983, sum m.a. bar við sær, at árið var eitt skattafrítt ár. Samtíðarskatturin kom í gildi 1. apríl 1984. Samtíðarskatturin bar við sær eina nýggja skattaskipan, sum byggir á tvær "uppgerðir" – fyribilsskattauppgerðina og endauppperðina (sjálvuppgáva). Eisini er inntøka nú deild í A- og B-inntøku. (TAKS 2013a).

4.2 Skattingin í Føroyum í dag

Tann almenni geirin í Føroyum kann sigast at vera stórus í mun til íbúgvartalíð, um samanborið verður við onnur lond enn norðurlond. Fyri at figgja ta almennu nýtsluna krevur landið inn skattir og avgjöld. Umframt hetta fær tað almenna hvørt ár blokkstuðul frá donsku stjórnini.

Í hesum parti verður hugt at, hvussu tað almenna skattar. Samanborið verður við onnur lond, og avleiðingarnar verða greinaðar.

Skattur kann sum áður nevnt sigast at vera ein lógligur máti hjá tí almenna at krevja inn pening frá borgarunum. Úr einum búskaparligum sjónarhorni kann sigast, at tvey hvuðsatlit eiga at vera tikin í sambandi við skatt. Tað fyrsta er, at skattur skal vera so lítið skeiklandi sum gjørligt. Við øðrum orðum skal skatturin í so líttan mun sum gjørligt minka um samlaðu vælferðina ella bróta negatíva

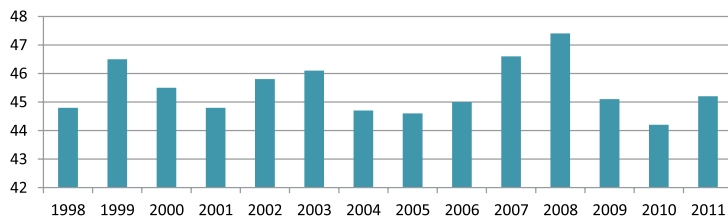
frælsið, sum víst er á í einum av undanfarnu pørtunum. Hitt hævudsatlitið, sum eitur at vera tikið, er, hvørji umfordeilandi árin eru av skattunum.

4.2.1 Skattatrýstið í Føroyum

Eitt nógv brúkt (og kanska eisini misbrúkt) mát fyri, hvussu nógv skattir og avgjöld eru av samlaða búskapinum, er hugtakið *skattatrýst*. Skattatrýst verður ofta millum manna skilt sum tað, sum tann einstaki hevur eftir, eftir at skattur er goldin av inntøkuni. Tó verður skattatrýst í búskaparfrøðini mátað sum samlaðu skatta- og avgjaldsinntøkurnar býttar við BTÚ². Skattatrýstið sigur sostatt, hvussu nógv samlaðu skattir og avgjöld eru av samlaða búskapinum. Skattatrýstið sigur hinvegin ikki nakað um, hvussu skattað verður, ella hvussu skeiklandi hesir skattir eru fyri búskapin. Í besta føri kann skattatrýstið tí siga nakað um støddina á tí almenna geiranum ella teimum almennu tænastrunum í mun til samlaða búskapin.

Skattatrýstið fylgir konjunkturinum. Í hákonjunkturi hækkar skattatrýstið, og í lágkonjunkturi lækkar skattatrýsti, um onnur viðurskifti ikki broytast ella ávirka gongdina (alt annað líka). Henda gongdin í skattatrýstinum kemur av *progressivu inntøkuskattini* og *nýtslusveiggjunum*. Í góðum tíðum er nýtslan stórri, og meirinntøkan verður skattað meira enn í verri tíðum. Hetta førir soleiðis við sær broytingar í almennu inntøkunum. Tað, at skattatrýstið fylgir konjunkturinum, er partur av tí, sum búskaparfrøðingar rópa teir automatisku stabilisatorarnir, sum eru við til at tryggja eina meira javna búskapargongd.

Skattatrýstið í Føroyum

Kelda: Hagstova.fo

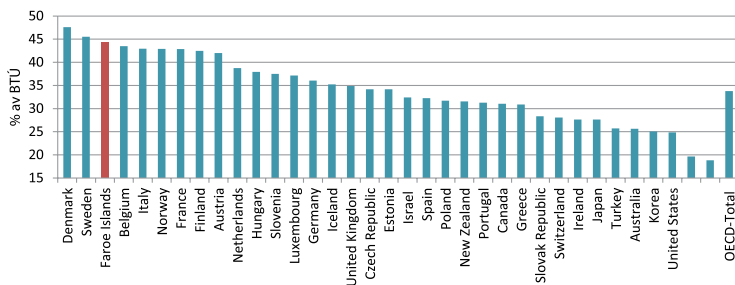
Mynd 4.1: Skattatrýstið í Føroyum

2 Rættari hevði verið at býtt við BFI; t.e BTÚ minus produktiónsskattir. Soleiðis kann sleppast undan at hava skattir bæði í teljara og nevna. Men fyri at kunna gera samanberingar við onnur lond brúka vit BTÚ. Hetta broytir tó ikki greiningina nevnt.

Sum sæst á mynd 4.1 omanfyri, hevur skattarýstið í Føroyum seinastu tíggu árinum ligið um 45-46% av BTÚ. Leggjast kann til merkis, at í góðu árunum 2005 til 2008 økist skattarýstið frá knøppum 45% til gott 47% av BTÚ. Hetta hóast skattalættar vóru givnir í sama tíðarskeiði. Økingin skyldast fyrst og fremst lutfalsliga stóra vøkstrinum í privatari nýtsluni, sum var hetta tíðarskeiðið. Hetta sæst m.a. á innflutningstølunum hjá Hagstovuni. Eftir hetta sæst, at skattarýstið fellur við 3%-stigum eftir bert tveimum árum, tá figgjarkreppan bráðliga minkar um ógvusligu nýtsluna, sum var áðrenn kreppuna.

4.2.2 Skattarýstið samanborið við onnur lond

Skattarýsti í OECD londum í 2010

Kelda: OECD og hagstova.fo

Mynd 4.2: Skattarýsti í OECD londum 2010

Um skattarýstið í Føroyum verður samanborið við skattarýstið í OECD-londum sæst, at Føroyar liggja millum OECD-lond við hægsta skattarýsti. Á myndini omanfyri sæst, at bara í Danmark og Svøríki er skattarýstið hægri enn í Føroyum. Sum áður nevnt, sigur skattarýstið ikki, hvussu skeiklandi skattabygnaðurin er, men heldur nakað um støddina á tí almenna geiranum.

4.2.3 Skattabýtið í Føroyum

Fyri at fáa eina greiðari fatan av, hvussu skattirnir í Føroyum ávirka búskapin og samfelagið, kann hyggjast nærri at, hvørji sløg av skatti eru, og hvussu stórir partur hesir eru í samlaðu skattainntøkuni. OECD og Hagstovan býta skattainntøkur í fyra høvuðsbólkar, nevnliga *inntøkuskatt*, *kravd sosial tryggingargjald*, *ognarskatt* og *avgjald á vørum á tænastrur*. Niðanfyrri á talvu 4.3 er eitt yvirtilt yvir skattabýtið í Føroyum í 2010, sum eru nýggjastu almennakunngjørdi tøluni frá Hagstovuni.

Almennar skattainntøkur í 2010		
	Mið kr	Prosent av samlaðu skattum
SKATTIR SAMANLAGT	5724	100%
INNTØKUSKATTUR	3245	56,7%
Persónligur inntøkuskattur	2955	51,6%
Vinnufelagsskattur	164	2,9%
Kapitalvinningskattur	75	1,3%
Avgjald av kapitaleftirlønnum	51	0,9%
KRAVD SOSIAL TRYGGINGARGJØLD	595	10,4%
Kravd gjøld frá limum	350	6,1%
Kravd gjøld frá arbeiðsgevarum	245	4,3%
OGNARSKATTIR	91	1,6%
Arvaavgjøld	5	0,1%
Vegskattur	87	1,5%
AVGJØLD Á VØRUR OG TÆNASTUR	1793	31,3%
Meirvirðisgjald	1340	23,4%
Tollgjald	29	0,5%
Punktgjald	177	3,1%
Lønhæddargjald	32	0,6%
Brennioljugjald	74	1,3%
Skrásetingargjald á motorakførum	56	1,0%
Ferðaavgjald	14	0,2%
Avgjald á ølframleiðslu o.a.	17	0,3%
Avgjøld fyri eftirlit, loyvi og løggildingar	43	0,8%
Avgjøld á aðrar tænanastur	10	0,2%

Kelda: Hagstova.fo

Talva 4.3: Skattabýtið í Føroyum 2010

Sum tað sæst í talvuni omanfyri, kemur nógv tann størsti parturin av inntøkuni hjá tí almenna inn gjøgnum skatting av inntøku. Hesin partur telur omanfyri helvtina av almennu skattainntøkuni. Av inntøkuskattinum eru størsti parturin persónligur inntøkuskattur. Kravd sosial tryggingargjøld eru oman fyri 10% av skattainntøkuni, meðan avgjøld á vørur og tænanastur telja nærum ein triðing. Einastu ognarskattir í Føroyum eru vegskattur og arvaavgjøld. Hesir telja 1,6% av samlaðu skattainntøkuni.

4.2.4 Skattabýtið samanborið við onnur lond

	Skattainntøkur, sum % av samlaðu skattainntøkuni í 2010			
	Income, profits and capital gains	Social security	Property	Goods and services
Denmark	61,3	2,1	4,0	31,7
Faroe Islands	56,7	10,4	1,6	31,3
New Zealand	53,8	0,0	6,9	39,3
Japan	50,3	0,0	17,0	32,3
Switzerland	47,5	23,3	7,4	21,8
Canada	46,9	15,3	11,3	24,4
Norway	46,4	22,8	2,9	28,0
Iceland	44,5	11,6	6,8	35,5
United States	43,0	26,2	12,9	17,9
Chile	38,4	6,9	3,6	51,3
United Kingdom	37,4	19,1	12,1	30,9
Ireland	36,1	20,3	5,6	36,9
Luxembourg	35,7	29,6	7,2	27,1
Finland	35,7	29,8	2,7	31,5
Sweden	35,6	25,0	2,4	29,5
Belgium	34,4	32,5	6,9	25,4
Italy	32,9	31,5	4,7	25,8
Israel	29,1	17,2	9,6	40,0
Mexico	28,9	16,0	0,0	54,2
Germany	28,6	39,1	2,3	29,5
Spain	28,4	37,7	6,1	26,7
Austria	28,3	34,5	1,3	28,0
Korea	28,2	22,8	11,4	33,9
Portugal	27,1	28,8	3,8	39,6
Greece	22,3	34,6	5,6	37,1
France	21,9	38,8	8,5	25,0
Turkey	21,4	24,5	4,1	47,9
Hungary	21,3	30,7	3,1	42,8
Slovenia	20,2	40,3	1,6	37,3
Czech Republic	20,1	44,7	1,3	33,4
Estonia	20,0	38,7	1,1	39,8

Kelda: OECD, hagstova.fo og egnar útrokningar

Talva 4.4: Býtið av skattainntøkum samanborið við onnur lond

Ymiskt er, hvussu skattabýtið er í OECD-londunum. Talva 4.4 omanfyri vísir, hvussu býtið millum skattabólkarnar er í mun til samlaðu skattainntøkuna hjá ymsu OECD-londunum.

Tað sæst, at inntøkuskatturin er lutfalsliga stórur í Føroyum í mun til flest onnur OECD-lond. Bara Danmark fær størri brotpart av samlaðu inntøkuni gjøgnum inntøkuskatt. Samanborið við Danmark fáa Føroyar størri part inn gjøgnum sosial tryggingargjöld, sum fevna um grunnarnar ALS, barsilskipanina, heilsutrygd, vinnusjúkrarunnin og Arbeidsmarknaðarefti rlnargrunnin. Tað sæst millum annað, at norðurlondini Svøríki og Noreg fígga upp aftur størri part enn vit gjøgnum sosial tryggingargjöld.

Fyri tann vanliga arbeiðstakaran kann tað gera tað sama, um inntøkuskattur skal gjaldast ella gjaldast skal til sosialar skipanir. Bæði eru við til gera munin millum tað, sum arbeiðsgevarin skal rinda í løn, og tað, sum arbeiðstakarin fær, eftir at skattur og avgjöld eru goldin. Í so mæta kann tað vera líka mikið, um talan er um lønarskatt ella um sosial avgjöld. Báðir bólkarnir kunnu bólkast sum skattur á inntøku.

4.2.5 Inntøkuskattur

Nógv tann størsti parturin av inntøkuni hjá landinum stavar frá skatti á inntøku. Størsti parturin av hesum stavar frá skatti á persónliga inntøku, sum er meira enn helmingurin av samlaðu skattaintøkuni hjá landinum.

Mynd 4.5: Skattatryst á inntøku, sum fevnir um lønar-, kapital- og virkisskatt.

Mynd 4.5 visir beinleiðis skattatrystið á inntøku, sum er persónlig lønarinntøka, kapitalinntøka og vinnuinntøka. Tað sæst á myndini, at skattatrystið á inntøku bert er hægri í Danmark, enn tað er í Føroyum. Nakað av muninum millum Føroyar og Danmark í mun til onnur lond kemst av máttanum, hvussu skattaskiparnir eru settar saman. Hetta er tí, at

størsti partur av trýstinum er beinleiðis á inntøku, meðan onnur í størri mun fígga sítt virksemi gjøgnum sosial tryggingargjöld.

Sum sagt eru nøkur høvuðsatlit, sum eiga at vera tikin, tá skattur verður álagdur. Eitt er, at skatturin skal vera so lítið skeiklandi sum gjørligt. Hetta merkir millum annað, at so lítið verður av mistari vælferð sum gjørligt, og at tað ikki skal sleppast undan skattinum við at broyta atferð.

Nakað annað er, hvør ið skal rinda skattin. Hetta er fyri at minka um ójavnin í samfelagnum, tí ov stórur ójavnin hevur negativa ávirkan á fleiri sosialar parametrar. Hesi bæði atlitini eru tó í flestu førum mótvirkandi, soleiðis at útjavnin kostar í búskaparligum effektiviteti við meira skeiklandi skattum.

Skattur á persónsinntøku er samlað sæð ein progressivur skattur. Tað vil siga, at tey, ið vinna meira, rinda lutfallsliga meira av síni inntøku í skatti, tí at skattasaturin á síðst vunnnu krónuni økist. Ein progressivur skattur á inntøku er av náttúru umfordeilandi og minkar harvið um ójavnin í samfelagnum. Harafturímóti ger tann hækkandi marginals-katturin tað minni attraktivt at arbeiða og minkar harvið um búskapin.

Høgi skatturin á lönir verður sagdur at hava negativa ávirkan á arbeiðsútboðið, tí so lítið fæst burtur úr síðst vunnnu krónuni. Hetta kann samstundis viðføra svart arbeiði.

Tí verður argumenterað við, at skattalættar á lönir gera tað meira attraktivt at arbeiða. Flutt verður frá frítíð til arbeiði, tí meira fæst við at arbeiða. Hetta rópa vit fyri substitutiónsárin. Men tá skattalættar vera gjavnir, fáa fólk samstundis meira pengar um hendi og nýtast harvið ikki at arbeiða líka nógv sum áðrenn fyri hava somu nýtsluna. Hetta rópa vit inntøkuárin. Um substitutións- ella inntøkuárin dominera, valdast hvussu fólk virðismeta frítíð í mun til at arbeiða, og hvussu ein skattalætti verður samansettur. Kanningar í øðrum londum benda tó á, at arbeiðsútboðið økist, tá lagt verður um frá skatti á arbeiðsinntøku til MVG. (Evropeiska Umboðsnevndin 2006). Fleiri aðrar kanningar benda á tað sama (sí millum annað OECD 2006)

Tað er eisini fleiri ferðir ført fram, at ein skattalætti á lönir er sjálfvíggingandi, tí at fólk fara at arbeiða meira og harvið rinda meira í skatti. Hetta er bert lutvist rætt. Í eini greining, sum serføðingabólkur við Peter Birch Sørensen, proffessara, hevur gjørt av skattabroytingum í Svøríki fyri 20 árum síðani, vísir, at skattalættarnir høvdu um 24% av sjálfvígging (Sørensen), men í tilmælunum, sum danska búskaparráðið

kom við í 2008, vísa útrokningar, at toppskattalættar hava eina sjálfvígging omanfyri 50%. (De økonomiske råd 2008). Sjálvsagt valdast hetta, hvussu ein tílíkur skattalætti verður skrávaður saman, men líkt er tó til, at ein skattalætti á lønir má fíggjast við øðrum skattum, um inntøkurnar hjá landinum ikki skulu minka.

Arbeidsmegin er við útbyggingini av samferðslu og innfrakervi vorðin alt meira flytjør. Í Føroyum sæst hetta, við at alt fleiri føroyingar arbeiða uttanlands og rinda skatt har, serliga í Noregi. Nakað av tí skyldast, at lønin er góð, men tað spælir eisini inn, at skatturin á løn er lægri. Tí kann mann siga, at londini eru í skattakapping um arbeidsmegina. Loysnin er tó ikki at gera serskipanir fyri serligar bólkar, men heldur at flyta skattin yvir á onnur øki og lækka inntøkuskattin javnt, soleiðis at arbeidsmegin fer har, sum hon er mest produktiv.

Flatskattaumleggingin - ei burðardygg

Tann skattalættin á lønarinntøku, sum kom av flatskattaumleggingini í 2011, skuldi fíggjast við at skatta pensjónir við inngjald heldur enn við útgjald. Talan er tó ikki um nakra burðadygga fígging, tí at talan er bert um flyting av inntøku frá framtíðini til nú, so í so máta er talan um ein ófíggjaðan skattalætta. Tað merkir, at í longdini vilja skattainntøkurnar minka.

Tá hini londini rundan um okkum heldur skatta pensjónir við útgjald enn við inngjald, hevur skattaumleggingin eisini gjørt tað verri at spara upp í útlandinum. Hetta hevur við sær minni kapping á pensjónsøkinum, tí pensjónirnar eru læstar til føroysk pensjónsfeløg. Tað vil siga, at einstaki pensjónsuppspararin skal gjalda fyri umleggingina, tí at hann fær minni vinning av síni uppsparing.

Harafturat hevur eisini verið ført fram, at flytingin av pensjónsinntøkunum vil føra til størri sveiggj í búskapinum. Broytingar í fólkasamansetingini hava við sær, at komandi árin fara fleiri av arbeidsmarknaðinum, enn tað koma inn. Harumframt liva fólk alsamt longri, og tískil verða tað lutfalsliga færri á arbeidsmarknaðinum í mun til uttan fyri arbeidsmarknaðin. At skatta pensjónir við inngjald heldur enn við útgjald merkir, at almennu inntøkurnar verða størri, tá arbeidsmarknaðurin er stórur. Tá inntøkurnar verða skattaðar við útgjald verða skattainntøkurnar spjaddar yvir eitt longri tíðarskeið. Av tí, at arbeidsmarknaðurin av demografiskum orsøkum verður minni um nøkur ár, verða inntøkurnar færri og minni verður at rinda til sosialar tænastr til eldraðið. Spjadingin av almennum inntøkum yvir tíð, sum skatting við útgjald er, kann tískil síggjast sum ein trygging móti demografiskum broytingum.

4.2.6 Avgjöld

Sum tað sæst á talvu 4.3 stavar áleið ein triðingur av skattainntøkunum frá avgjöldum. Nógv tann størsti parturin av hesum eru meirvirðisgjöld. Onnur avgjöld eru eitt nú toll og punktgjöld, ferðaavgjöld, avgjald á brenniolju, skrásetingargjald á motorakfør og avgjald á ølframleiðslu.

Meðan inntøkuskattur er beinleiðis skattur á inntøku, eru avgjöld óbeinleiðis skattur á inntøku, tí við hægri avgjöldum minkar reallønin, ið sigur, hvat kann keypast fyri lønina. Inntøkuskattur er samlað sæð ein progressivur skattur, meðan avgjöld er ein degressivur skattur. T.e., størstu inntøkunar rinda lutfalsliga minni í skatti av síni inntøku.

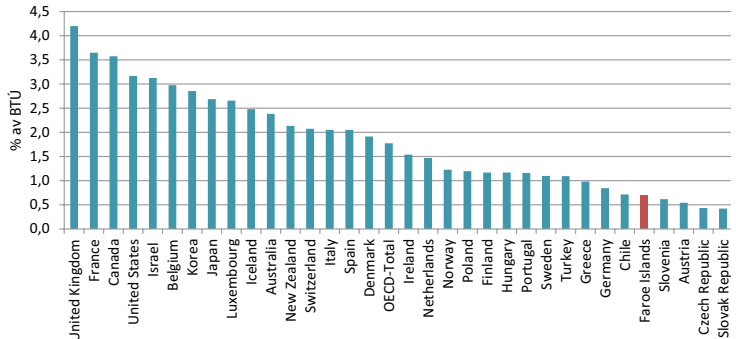
Meirvirðisgjald er eitt javnt avgjald á alt búskaparligt virksemi. Styrkin í hesum er, at tað ikki skeiklar teir relativu prísirnar og soleiðis minkar búskapin minst møguligt. Og í fráveru av eksternalitetum er MVG tískil tann búskaparliga biligasta skattainntøkan.

Ein orsök hjá tí almenna at krevja inn avgjöld útyvir at fáa inntøku, er at betra um marknaðir har eksternalitetir eru. Eksternalitetir er ymiskt, sum hædd ikki verður tikið fyri í marknaðinum, so sum dálking, larmur, útlát o.s.fr.

4.2.7 Ognarskattur

Á talvu 4.3 sæst, at Føroyar eru millum tey lond, sum lutfalsliga fáa minst part av síni inntøku gjøgnum skatt á ogn. 1,6% av samlaðu skattintøkuni koma gjøgnum ognarskattir, meðan tað í flestu av hinum londunum er størri partur av skattainntøkuni, sum kemur umvegis ognarskatt. Tað er tó rættari at seta ognarskattir í mun til samlaða búskapin, um vit skulu síggja, hvussu hart ognir verða skattaðar.

Skattatrýst á ogn í 2010

Kelda: OECD, hagstova.fo og eignarútrokningar

Mynd 4.6: Skattatrýst á ogn

Sum sæst, liggja Føroyar í niðaru helvt, tá talan eru um skattatrýst á ogn. Skattatrýstið á ogn er í Føroyum 0,7% av BTÚ, meðan tað eru sløk 2% í Danmark, góð 3% í USA og yvir 4% í Bretlandi. Ognarskattir, sum eru í Føroyum, eru vegskattur, sum er skattur á at eiga bil, og arvaavgjald. Ongin skattur er í Føroyum á jørð ella bústað, sum vit m.a. kenna úr Danmark.

Marknaðurin fyri eitt nú jørð og grundstykki er eyðkendur við, at útboðið er avmarkað. Ein skattur á at eiga jørð ella grundstykki vil tí ikki hava ta stóru ávirkanina á samlaðu vælferðina, men vil gera tað dýrari at eiga jørð, uttan at útboðið minkar. Ein tílíkur skattur kann hugsast at hava eina javnandi ávirkan, soleiðis at ríkidømi ikki endar á fáum hondum.

Tá iløgur verða gjørðar, er tað við vinningi fyri eygað. Hesin vinningur verður skattaður eftir, at hann verður realiseraður. Men tá privatar iløgur verða gjørðar, eitt nú í privatan bústað, sæst eingin kapitalvinningur. Veruligi vinningurin av at eiga sín egna bústað er leigan, sum tann einstaki sparir við sjálvur at eiga bústaðin.

Bústaðarmarknaðurin í Føroyum er merktur av, at flest fólk eiga síni egnu hús. Ongin ognarskattur er á at eiga egin hús, men er talan um leigubústað, skal kapitalvinningskattur á 35% rindast av leiguni. Úr einum búskaparligum sjónarhorni hefur hetta við sær, at tað gerst meira attraktivt at eiga egnan bústað heldur enn at leiga. Bústaðarmarknaðurin verður tískil meira stívirin, tá flest fólk eru stavnsbúndin í egnum bústaði. Bústaður er samstundis størsta iløgan, sum tey flestu gera. Hetta

merkir samstundis, at størsta íløgan, sum fólk gera, ikki verður skattað. Umframt hetta viðvirkar rentustuðulin til, at íløgurnar í bústaðir gerast størri, enn hvat er samfelagsliga frægast.

Búskaparráðið hevur eisini víst á trupulleikan í frágreiðingini frá 2008, har ið mælt verður til ein bústaðarskatt, sum samsvarar við kapitalvinningsskattin, ið skal gjaldast av leigu. Hetta hevði javnsett bústaðarmarknaðin við restina av marknaðinum og soleiðis strikað tann óbeinleiðis stuðulin, sum í dag kann sigast at fara til bústaðareigararnar.

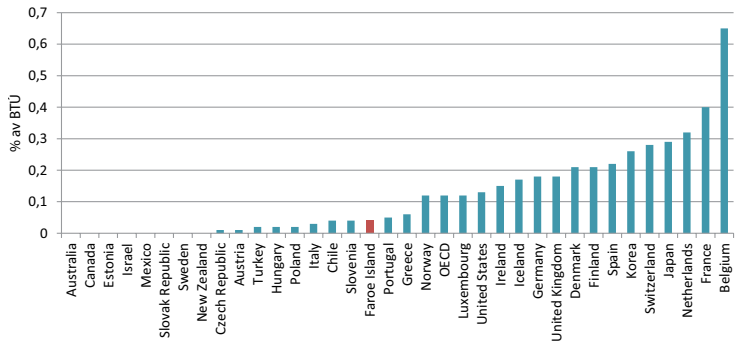
Tað kann í hesum sambandi nevast, at Løgtingið í mei 2013 hevur samtykt eitt uppskot frá Figgjarmálaráðnum um at frítaka íløgur til leiguíbúðir fyri MVG. Landstýrismaðurin grundgav uppskotið við, at hesar íløgur ikki fingu rentustuðul, og at mv-gfrítøka hevði javnsett leigumarknaðin við restina av bústaðarmarknaðinum. Tað er lutvís rætt, men úr einum búskaparligum sjónarhorni er hetta ein útvíðkan av stuðlinum til bústaðarmarknaðin í mun til aðrar marknaðir. Hetta viðvirkar til ov stórar íløgur í bústaðir í mun til, hvat hevði verið skilabest fyri samfelagið.

Arvur og gávur

Skattur á arv og gávur er ein skattur, sum fleiri búskaparfrøðingar taka fram sum ein av teimum góðu (ella minst ringu) skattunum. Millum annað viðmæla donsku vísmenninir øktan arvaskatt í heystfrágreiðingini í 2008 (De økonomiske råd). Ein skattur á arv og gávur forðar fyri savnan av kapitali millum familjuættarlið, sum soleiðis hevur eina javnandi ávirkan. Harafturat kann ein slíkur skattur mótsatt øðrum skattum vera virkisfremjandi og tískil ikki hava somu negativu ávirkan á búskapin. Hetta kemst av, at tann, sum arvar, einki skal gera fyri at arva. Mann kann síggja tað sum ókeypiss pengar í lumman. Arvur hevur við sær, at tað gerst lutfalsliga dýrari at arbeiða, tí tað ikki longur er líka neyðugt fyri at fígga dagligu nýtsluna. Um skatturin hevur nakra negativa búskaparliga ávirkan á virknið er ivasamt, tí at tann, sum hevur arbeitt fyri pengarnar er deyður og fær tískil ikki brúk fyri teimum longur.

Í Føroyum er lítill skattur á arv og gávur í mun til í øðrum londum. Tá arvað verður í beinari rekkju í Føroyum, verður bert 3% goldið í arvaavgjaldið í mun til 15% í Danmark (LÍV og SKATa). Seinnu árinu eru millum 5 og 8 mió. kr. komnar inn í arvaavgjaldi um árið í Føroyum, meðan talið í Danmark hevur ligið um 4 mia. kr. um árið. Roknað fyri hvønn íbúgva er hetta fleiri ferðir størri enn í Føroyum. (hagtovan og statistikbanken)

Skattatrýst á arv og gáður í 2010

Kelda: OECD, hagstova.fo og egnar útrokningar

Mynd 4.7: Skattur á arv og gáður

Sum sæst á mynd 4.7, er samlaða skattatrýstið á arv og gáður í Føroyum undir miðal fyri OECD-londini. Tã skal havast í huga, at samlaða skattatrýstið í Føroyum er væl hægri enn í flestu londum. Hetta merkir, at sæð í mun til samlaða skattin telur arva- og gávuskattur enn minni í Føroyum enn arðastaðni.

4.2.8 Tilfeingisskattur

Hóast færri enn 50 túsund fólk búgva í Føroyum, ráða vit yvir stórum náttúrutilfeingi. Fiskivinnan hevur í langa tíð verið størsta útflutningsvinna í Føroyum, og føroysku firðirnir eru vorðnir grundarlagið undir víðkanini av útflutninginum. Hóast stóra náttúrutilfeingið, sum sambært lóg er ogn Føroya fólks, fær tað almenna millum lítið og einki inn sum beinleiðis skatt á tilfeingi, men fíggar fyri tað mesta sítt virksemi við skeiklandi skattum og avgjöldum.

Endamálið við øllum tilfeingisskatti og gjöldum er at fáa fatur á tilfeingisrentuni. Tilfeingisrentan verður definerað sum tað eykað avkastið, sum er knýtt á einari tilfeingisvinnu í mun til aðrar vinnur. Tilfeingisrentan kann soleiðis skiljast sum virðið á tilfeinginum, áðrenn tað verður útvarnið. T.d. fiskiríkiðmið áðrenn tað er fiskað, ella virði á óljuni, áðrenn hon er tikin upp. Tað er tó ikki altíð, at tilfeingisrentan kann síggjast, tí at vinnan ikki verður rikin optimalt. Meiravkastið, sum er knýtt at vinnuni, ger, at tað lættliga verða gjørdar ov stórar íløgur, og at tað framvegis er attraktivt hjá nýggjum aktørum at koma inn í vinnur, líka til øll rentan er burtur. Skiljast kann tí millum potentiella og realiseraða tilfeingisrentu.

Innan fiskivinnuna mælti Búskaparráðið í várfrágreiðingini í 2001 (Búskap 2001) til eina tilfeingisbúð, har veiðirættindini vórðu bjóðað út á eini uppboðssølu. Hetta skuldi tryggja eiganum av tilfeinginum, Føroya fólk, tilfeingisrentuna, men samstundis vildi ein skipaður marknaður fyri veiðurættindi viðvirka til at maksimera realiseraðu tilfeingisrentuna.

Á vári 2011 varð hetta so á fyrsta sinni roynt, tá ein partur av makrelkvotuni bleiv boðin út á uppboði, og royndin vísti, at hetta saktanst ber til. Sum nú er, er einasta gjald á tilfeingið avmarkað til smávegis avgjöld á makrelveiðu og ein ógvuliga avmarkaðan serskatt á yvirnormalan vinning. Trupulleikin við hesum er, at tað ikki eru marknaðarkreftirnar, sum avgera, hvør sleppur frammat, og at tað hvørki eru atlitini til at maksimera tí realiseraðu tilfeingisrentuna, ella at nøkur trygd er fyri, at eigarin, Føroya fólk, fær rætta virðið fyri tilfeingið.

5. SKATTUR OG ARBEIÐI UTTANLANDS

Fleiri føyoyingar búgva í Føroyum, men arbeiða í øðrum londum. Tað er ymiskt, hvussu inntøkan hjá hesum verður skattað. Hetta valdast, hvar ið arbeitt verður, og hvat slag av arbeiði talan er um. Í hesum partinum av frágreiðingini verður hugt at, hvussu ein ávísur bólkur av teimum føyoyingunum, sum arbeiða uttanlands, verða skattaðir; nevniliga handverkarar, ið arbeiða í Noregi.

Í 2011 var talan um 286 løntakarar, sum koma undir tað slag ið av skattgjaldarum, sum arbeiða uttanlands (TAKS 2011). TAKS metir, at talið fyri 2012 er munandi hægri, men hesi tøl verða ikki tøk fyrr enn í oktober 2013.

5.1 Reglur fyri skatting av inntøku fyri arbeiði uttanlands

Løntakarar, ið arbeiða uttanlands, men eru búsitandi í Føroyum, hava sum byrjanarstöði fulla skattskyldu í Føroyum, og tann útlenska inntøkan skal sum útgangsstøði skattast her³. Tá hendan inntøkan verður uppgjørd, skulu 30% dragast frá, tó í mesta lagi 120.000 kr.⁴ Tey 30% verða drigin frá, áðrenn skatturin verður roknaður av inntøkuni.

Tá so skattskylduga inntøkan er uppgjørd (30% eru drigin frá), verður hon skattað við 35%. Her av fara 50% til kommunuskatt og 50% til landsskatt⁵.

Hetta er útgangsstøðið fyri alla útlenska inntøku. Tað eru tó nøkur undantøk galdandi, sum verða lýst niðanfyrir. Her er tað serliga tvískattasáttmálin millum Norðurlond, sum ger seg galdandi.

5.1.1 Føyoyingar, sum arbeiða í Noregi

Eitt lutfalsliga nýtt fyrbrigdi er, at føyoyingar fara til Noregs at arbeiða sum handverkarar. Hetta verður í stóran mun fyriskipað sum arbeiðsútleigan. T.v.s., at ein føyoyisk fyrirtøka leigar handverkarar til arbeiðsuppgávur í Noregi. Føroysku feløgini, sum í lýtuni útleiga arbeiðsmegi til uppgávur bæði á landi og í fráländavinnuni, eru PAM On- & Offshore Service og Faroe Offshore Service. Virksemið hjá hesum báðum feløgnum fevnr m.a. um arbeiðsútleigan av royndum arbeiðsfólki so sum elektrikararum, sveisararum og verkfrøðingum (Mest 2012a og Faroe Offshore Service 2013). Av tí, at nógvar nýggjar og stórar verkætlanir fara fram í norsku olju- og fráländavinnuni, er eftirspurningurin á arbeiðsmegi stórur, og talið av føyoyiskum handverkarum, ið verða arbeiðaútleigaðir til hesa vinnuna, er økt

3 Skattalógin § 1, stk. 1, nr. 1 og § 25 b, stk. 1

4 Skattalógin § 33, nr. 13

5 Ásetingarlógin § 1, stk. 2, smb. skattalógin § 54

nógv tey síðstu fáu árin. Í desember 2012 leigaði PAM On- & Offshore Service 140 fólk til arbeiði í Noregi (Mest 2012b), og Faroe Offshore Service leigar nú um 60-70 føyoyingar til Noregs at arbeiða (upplýst frá Faroe Offshore Service).

5.1.2 Skattskylda í Føroyum ella Noregi?

Eftir norskari skattalóggávu eru arbeiðstakarar, sum eru búsitandi í útlandinum og verða leigaðir til Noregs at arbeiða, skattskyldgir í Noregi av arbeiðslønini⁶. Eisini aðrir útlenskir arbeiðarar, sum arbeiða í Noregi uttan at vera útleigaðir til tess, hava sum útgangsstøði skattskyldu í Noregi. Útgangsstøðið er sostatt skattliga sæð, at eingin munur er á, um talan er um arbeiðsútleigan ella ikki.

Í Føroyum verða útlenskar inntøkur skattaðar eins, óansæð um talan er um arbeiðsútleigan ella ikki. Hetta er eisini galdandi fyri teir arbeiðararnar, ið fara til Noregs at arbeiða.

Hóast hesir handverkarar hava skattskyldu bæði í Føroyum og Noregi, gjalda teir ikki fullan skatt av inntøkuni í báðum londunum. Hetta kemst av, at bæði Føroyar og Noreg hava tikið við tvískattasáttmálanum millum Norðurlond⁷. Hesin sáttmálin ber við sær, at borgararnir í limalondunum ikki skulu skattast fullt í tveimum londum, men skatturin verður linkaður eftir reglunum í sáttmálanum. Á henda hátt kunnu føyoyingar fara í hini Norðurlondini at arbeiða, og somuleiðis kunnu arbeiðstakarar úr hinum Norðurlondunum koma til Føroya at arbeiða, uttan at fullur skattur verður kravdur úr báðum londum. Av hesum sama er tað lættari at búgva í einum landi og arbeiða í einum øðrum, og arbeiðsmegin gerst meira flytfor.

Vanliga er útgangsstøðið í tvískattasáttmálum, at heimlandið hevur skattarættin, uttan so at tvískattasáttmálin ítøkiliga gevur keldulandinum (landið, har arbeiðið verður framt) skattarættin. Hetta seinna er galdandi fyri tvískattasáttmálan millum Norðurlond og tiskil fyri føyoyingar, sum arbeiða í Noregi (Dam 2012:164ff).

M.a. ber tvískattasáttmálin við sær⁸, at ein føyoyingur, sum arbeiðir í Noregi, skal skattast av hesari inntøkuni í Noregi og ikki í Føroyum. Tað

6 Skatteloven § 2, stk. 2

7 Limalondini í tvískattasáttmálanum millum Norðurlond eru umframt Føroyar og Noreg Danmark, Svøríki, Ísland og Finnland

8 Tvískattasáttmálin grein 15 saman við grein 25, nr. 2, litra c

sama er galdandi fyri føroyingar, sum arbeiða innan frálavinnuna í Noregi⁹. Føroyar kunnu rokna inntøkuna við í skattagrundarlagið, men kunnu ikki skatta inntøkuna umaftur. Hetta slagið av skattalinking kallast eksemptiðslinking og merkir, at inntøkan er frítikin frá at vera skattað í Føroyum.

Inntøkan verður tó roknað við í skattagrundarlagið í Føroyum, og AM gjald (gjald til arbeiðsmarknaðareftirlønargrunnin) á 1,75% verður goldið av inntøkuni¹⁰. Eisini gjalda føroysku handverkararnir gjald til Heilsutrygd, sum er 160 kr. um mánaðin¹¹.

Handverkararnir, sum arbeiða í Noregi, hava ikki skyldu at gjalda til ALS og Barsilsskipanina, men teir kunnu sjálvboðnir tekna sær trygging í hesum báðum skipanunum.

5.2.2 Skattingin

Tá ið talan er um arbeiðsútleigan, og arbeiðstakarin arbeiðir í eitt ella fleiri tíðarskeið, sum ikki eru longur enn 183 dagar innan fyri eitt 12 mánaðarskeið ella 270 dagar í eitt 36 mánaðarskeið, hevur arbeiðarin avmarkaða skattskyldu í Noregi. Tá ein hevur avmarkaða skattskyldu í Noregi, skal ein hava eitt norskt skattakort. Harumframt skal føroyski arbeiðsgevarin draga fyrilisskattin frá lønini og inngjalda skattin til skattamyndugleikarnar í Noregi, áðrenn lønin verður útgoldin til arbeiðstakaran. Tað eru tær vanligu norsku skattareglurnar, sum skattað verður eftir. Í Noregi er ongin serstakur skattur fyri arbeiðstakarar, sum uppihalda seg í Noregi í stutt tíðarskeið (Norden 2013).

Lønin verður útgoldin umvegis føroyska arbeiðsútleigaran, sum er arbeiðsgevarin hjá føroysku arbeiðarunum. Tað er sostatt føroyski arbeiðsútleigarin, ið fær pening frá norska arbeiðsgevaranum, og síðan fær føroyski arbeiðstakarin lønina frá føroyska arbeiðsútleigaranum.

9 Tvískattasáttmálin grein 21, stk. 7, litra a og grein 25, stk. 2, litra c

10 Lóg um arbeiðsmarknaðareftirlønargrunn § 2, stk. 1

11 Lóg um almenna heilsutrygd

6. SKATTUR OG SJÓFÓLK

Føroyingar hava gjøgnum søguna verið sera tætt tengdir at tí, ið havið kann kasta av sær. Hetta hevur serliga verið fiskiskapur, men við tíðini hevur tað vundið alsamt meir upp á seg, at føroyingar sigla í handilsflotanum og í nýggjari tíð í oljuvinnuni. Tað er nú ein týðandi partur av føroyskum sjófólki, ið eisini siglir við útlenskum skipum.

Í hesum partinum verður lýst, hvussu føroysk sjófólk verða skattað. Fyrst verður hugt at sjófólki, ið sigla við fiskiskipum og útróðrarbátum. Skattareglurnar fyri føroysk sjófólk, ið fiska, verða samanbornar við reglurnar fyri dansk og norsk sjófólk, ið eisini hava inntøku av fiskiskapi. Síðan verður hugt at sjófólki, ið sigla við føroyskum skipum, ið eru skrásett í Føroysku Altjóða Skipaskrásetingini (FAS), danskum skipum, ið eru skrásett í Dansk International Skibsregister (DIS), og norskum skipum, ið eru skrásett í Norsk Internasjonal Skipsregister (NIS).

6.1 Útgangstøðið fyri skattingina

Útgangstøðið er, at øll inntøka, sum tann skattskyldugi hevur vunnið í inntøkuárinum, verður roknað sum skattskyldug inntøka. Hetta uttan mun til, um inntøkan stavar úr Føroyum ella ei. Íroknað er eisini inntøka av sigling og av fiskiskapi¹².

Fyri at vera skattskyldugur í Føroyum skal ein m.a. vera búsitandi í Føroyum ella sigla við einum skipi, ið er skrásett við heimstaði í Føroyum¹³.

Eisini her ger tvískattasáttmálin millum Norðurlond seg galdandi, og hesar reglurnar vera tiknar við, so hvørt tær eru viðkomandi.

6.2 Sjófólk, ið hava inntøku frá fiskiskapi

Í Føroyum

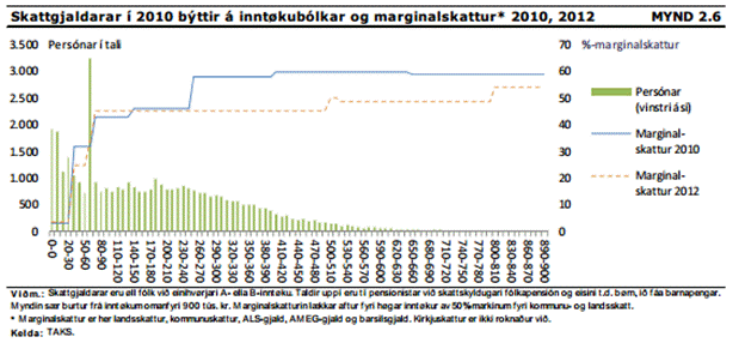
Føroyingar, ið eru búsitandi í Føroyum, hava fulla skattskyldu í Føroyum¹⁴. Sjófólk í fiskiflotanum eru sum útgangstøði umfataði av teimum vanligu føroysku skattareglunum. Landsskatturin verður tí ásettur soleiðis: Er inntøkan minni enn 65.000 kr., verður rindað 0% í landsskatti. Er inntøkan 65.000, men minni enn 500.000 kr., verður landsskattur ikki goldin av teimum fyrstu 65.000 kr., meðan restin verður skattað við 20%. Er inntøkan 500.000 kr., men minni enn 800.000 kr., skulu 87.000 kr. gjaldast av

12 Skattalógin § 25

13 Skattalógin §§ 1-2

14 Skattalógin § 1

500.000 kr. og 25% av inntøkuni, ið fer upp um 500.000 kr. Er inntøkan oman fyri 800.000 kr., skulu 162.000 kr. gjaldast av 800.000 kr. og 30% av tí upphæddini, ið er oman fyri 800.000 kr.¹⁵

Mynd 6.1: Mynd av umleggingini av skattabygnaðinum. Frá vārfrágreiðingini hjá Búskaparráðnum 2012

Kommunuskattur skal eisini gjaldast. Kommunuskattaprosentið verður ásett fyri hvørja kommunu sær, har tær fyrstu 30.000 kr. eru skattafríar. Í 2012 lá kommunuskattaprosentið millum 16% og 23,5% (TAKS 2012a).

Umframt at skula gjalda skatt av lönini skulu føroysk sjófólk, ið hava inntøku frá fiskiskapi, rinda 1,75% í arbeiðsmarknaðareftirlønargjaldi¹⁶, 2,25% í arbeiðsloysisgjaldi¹⁷ og 0,65% í barsilsgjaldi¹⁸. Harumframt skulu føroyingar, ið eru búsitandi í Føroyum og eru fylltir 18 ár, gjalda 160 kr. um mánaðin umframt 0,55% av skattskyldugari inntøku til Heilsutrygd¹⁹.

Fyri tann partin av inntøkuni, ið stavar frá veiðinntøku umborð á fiskiskipi og útróðarbáti, (íroknað er eisini bjargingarløn og lön fyri sleip og annað, sum ognast bátinum á veiðiferð ella tá farið verður til hjálpar,) verður ein frádráttur latin í skattinum. Hesin frádráttur er 14% av veiðinntøkuni. Frádráttur verður tó ikki latin fyri tann partin av inntøkuni frá fiskiskapi,

15 Ásetingarlögin § 1, stk. 1

16 Lóg um arbeiðsmarknaðareftirlønargrunn

17 Lóg um arbeiðsloysistrygging og arbeiðsávísing

18 Lóg um barsilsskipan

19 Lóg um almenna heilsutrygd

sum er hægri enn 470.000 kr.²⁰ Frádrátturinn kann sostatt í mesta lagi vera 65.800 kr.

Nevnast kann eisini, at um t.d. ein føroyingur fær samsýning fyri arbeiði umborð á fiskibáti í einum av hinum Norðurlondunum, so verður samsýningin skattað í tí landinum, har tann er heimahoyrandi, ið fær inntøkurnar²¹. Altso verða inntøkurnar, sum ein føroyingur fær fyri arbeiði umborð á einum fiskibáti í einum øðrum Norðurlandi, skattaðar í Føroyum.

Teir føroyingarnir, ið fáa løn fyri arbeiði umborð á útlenskum fiskiskipum, fáa sama sjómannafrádrátt, sum verður latin føroyingum, ið sigla við føroyskum fiskiskipum²².

Í Danmark

Í Danmark er eisini ein frádráttur til sjófólk, ið fiska. Hesin frádrátturinn er til lønmóttakarar í fiskivinnuni og til sjálvstøðugar fiskimenn, sum hava verið skrásettir sum vinnufiskarar í inntøkuárinum.

Frádrátturinn er øðrvísi skipaður enn í Føroyum. Í Føroyum verður frádrátturinn roknaður av samlaðu veiðinntøkuni, sum ikki fer upp um 470.000 kr. Í Danmark er frádrátturinn 190 kr. fyri hvønn byrjaðan sjódag. Ein sjódagur er 24 tímar, og hvør veiðiferð skal vara í minst 12 tímar. Varar veiðiferðin longur enn 24 tímar, kann frádráttur verða givin fyri tveir sjódagar o.s.fr.

Frádrátturinn fyri sjódagar kann í mesta lagi vera 41.800 kr. um árið. (SKAT 2012).

Samanbera vit við føroyska sjómannafrádráttin, kann føroyski sjómannafrádrátturinn í mesta lagi vera 65.800 kr., um skattgjaldarin vinnur 470.000 kr. ella meira.

20 Skattalógin § 33, nr. 17, smb. § 25 a

21 Tvískattasáttmálin grein 15, stk. 4

22 Skattalógin § 25 a, stk. 6

Í Noregi

Eisini í Noregi er ein serligur sjómannafrádráttur fyri sjófolk, ið fiska og veiða á sjónum. Hesin frádrátturin er 30% av nettoinntøkuni av veiðinntøkuni. Tó í mesta lagi 150.000 kr.²³ Tað er ein treyt, at sjófolkið hevur fiskiskap sum høvuðsarbeiði í minsta lagi 130 dagar árliga.

Norski frádrátturin skilir seg sostatt frá danska frádráttinum, men líkist nógv tí føroyska. Frádrátturin verður roknaður av allari veiðinntøkuni; men frádrátturin kann í mesta lagi vera 150.000 kr. Hetta er meira enn bæði í Føroyum og í Danmark.

6.3 Sjófolk, ið sigla undir FAS, DIS og NIS

Ymsar skipanir eru fyri sjófolk í altjóða sigling. Her verða trýggjar av skipanunum lýstar.

6.3.1 Føroyska Altjóða Skipaskrásetingin (FAS)

Skip, ið kunnu skrásetast í FAS, eru føroysk skip, sum eru 100 bruttotons ella meira. Fiskifør og stuttleikafør kunnu ikki skrásetast í FAS²⁴.

Í 2012 vóru 2.206 persónar undir FAS. 761 av hesum vóru føroyingar, sum høvdu fulla skattskyldu í Føroyum, og restin var útlendingar, sum hava avmarkaða skattskyldu í Føroyum (upplýst frá TAKS).

Inntøka, sum stavar frá virkseimi umborð á skipi, skrásett við heimstaði í Føroyum, skal skattast við 35%. Hetta er bæði galdandi fyri sjófolk, ið eru búsitandi í Føroyum og tiskil hava fulla skattskyldu her, og fyri sjófolk, sum hava avmarkaða skattskyldu í Føroyum. Hesin skatturin fer allur, sum hann er, í landskassan, og sostatt verður kommunuskattur ikki goldin av hesi inntøkuni²⁵. Sjófolk, ið sigla undir FAS, eru sostatt lønt eftir bruttosáttmála.

Føroyingar, ið sigla undir FAS, rinda 1,75% í arbeiðsmarknaðareftirlønargjaldi²⁶, 2,25% í arbeiðsloysisgjaldi²⁷, 0,65% í barsilsgjaldi²⁸ og 160 kr. um mánaðin umframt 0,55% av skattskyldugari inntøku til Heilsutrygd²⁹.

²³ Skatteloven § 6-60, stk. 1

²⁴ Lóg um Føroyska Altjóða Skipaskrá §§ 1-2

²⁵ Ásetingarlógin § 8, stk. 1 og 2

²⁶ Lóg um arbeiðsmarknaðareftirlønargrunn

²⁷ Lóg um arbeiðsloysisstrygging og arbeiðsávísing

²⁸ Lóg um barsilsskipan

²⁹ Lóg um almenna heilsutrygd

Eins og tað er fyriskipað í Danmark og Noregi, eru serligar reglur, ið hava til endamál at økja um kappingarførið hjá føroysku reiðaríunum. Sjófólkið, ið siglir undir FAS, er sum sagt lønt eftir bruttosáttmála og skulu gjalda skatt av lønini. Men føroysku reiðaríini fáa skattin, ið sjófólkið rindar í landskassan, endurgoldnan³⁰.

6.3.2 Føroyingar, ið sigla undir DIS og NIS

Føroyingar, sum hava bústað í Føroyum, og sum sigla við skipum skrásettum í DIS og NIS, hava skattskyldu í Føroyum³¹. Men hesir føroyingarnir hava eisini skattskyldu í tí landinum, har skipið hevur heimstað³². Tað eru tí serligar linkingarreglur, ið gera seg galdandi, soleiðis at sloppið verður undan at gjalda tvífoldan skatt av inntøkuni. Tað er her, at tvískattasáttmálin millum Norðurlond ger seg galdandi.

Samsýning fyri starv umborð á donskum, føroyskum, finskum, íslendslum, norskum ella svenskum skipum í altjóða sigling verður skattað í tí sáttmálabundna ríkinum, har skipið hevur tjóðarprógv – t.v.s., í tí landinum har skipið er skrásett³³. Føroyar hava við tvískattasáttmálanum bundið seg til at geva frádrátt í føroyska skattinum við tí upphædd, ið er goldin í skatti í einum øðrum sáttmálabundnum ríki. Skattalinkingin fer fram eftir tí sokallaða kreditlinkingar háttinum³⁴. Hetta merkir, at frádrátturin ikki kann vera hægri enn tann skatturin, ið kann roknast av upphæddini. T.d. um ein persónur hevur goldið 20.000 kr. í skatti í Danmark ella Noregi, men í Føroyum hevði skulað goldið 15.000 kr., fella tær 5.000 kr. burtur.

Dansk International Skibsregister (DIS)

Tey skipini, ið kunnu skrásetast í DIS, eru handils- og ferðafólkaskip, sum eru 20 bruttotons ella størri (Søfartsstyrelsen 2013).

434 persónar, ið hava fulla skattskyldu í Føroyum, sigla undir DIS (upplýst frá TAKS).

Tað, ið er sermerkt fyri DIS-skipanina, er, at sjófólkini fáa nettoløn. Hetta merkir, at sjófólk, ið sigla við skipum skrásettum í DIS, fáa útgoldið løn, sum um tey longu høvdu rindað skattin. Tískil skulu sjófólkini ikki rinda skatt.

30 Skattalógin § 63 a

31 Skattalógin § 1

32 Kildeskatteloven § 2 og skatteloven § 2-3, nr. 1, litra h

33 Tvískattasáttmálin grein 15

34 Tvískattasáttmálin grein 25, stk. 2, litra a

Hetta er ein fyrimunur, sum danski staturin skipar fyri reiðaríni í DIS við tí endamáli at økja um kappingarførið hjá reiðaríunum. Tað er ein treyt fyri at kunna nýta skattaskipanina, sum er fyriskipað fyri DIS, at lønin til sjófolkin verður ásett við fyrilíti fyri skattafrítøkuni³⁵.

Umframt at sjófolkin eru frítikin frá persónsinntøkuskatti, gevur DIS móguleika fyri, at tann parturin av manningini, ið ikki hevur fastan bústað í danska ríkinum, kann vera løntur sambært sáttmálum við fakfeløg í heimlandinum hjá manningini. Á henda hátt fáa reiðaríni enn ein fyrimun og kunnu t.d. løna arbeiðsfólki eftir sáttmála úr láglønarlondunum - eitt nú filipinarum eftir filipinskum sáttmálum. Men hetta er sum sagt bert galdandi fyri tann partin av manningini, ið ikki hevur fastan bústað í danska ríkinum, og er sostatt ikki galdandi fyri føroyingar, ið sigla undir DIS (Laksafoss 2009:19).

Føroyingar, ið sigla undir DIS, gjalda 1,75% av inntøkuni í arbeiðamarknaða reftirlønargjaldi og 160 kr. um mánaðin til Heilsutrygd³⁶.

Norsk Internasjonal Skipsregister (NIS)

Tey skipini, ið kunnu skrásetast í NIS, eru maskinríkin ferðafólka- og farmaskip, flogbátar, boripallar og aðrar flytforar installatióinir (Sjofartsdirektoratet 2012).

TAKS hevur ikki tøl fyri, hvussu nógvir føroyingar sigla undir NIS, men veit at siga, at 302 føroyingar hava inntøku frá skipum í farma- og oljuvinnuni í Noregi.

Sjófolk í NIS-skipanini eru lønt sambært bruttosáttmála. Tey gjalda sostatt skatt av lønini til norska statin. Harumframt fáa sjófolkin í NIS-skipanini ein sjómannafrádrátt á 30%, sum tó í mesta lagi kann vera 80.000 kr.³⁷ Føroyingar, ið hava avmarkaða skattskyldu í Noregi, tí teir ikki hava bústað í Noregi, men hava inntøku frá norskum skipum³⁸, skulu ikki gjalda kommunuskatt í Noregi.

Sjófolk, ið sigla við NIS, skulu eisini rinda eitt avgjald, sum er 7,8% av lønini, til Folketrygd. Øll tey, ið gjalda til Folketrygd, hava sum útgangsstøði rættindi til veitingar í folketrygdloven. Hetta eru veitingar, ið skulu geva búskaparlígan

35 Sømandsbeskatningsloven

36 Lóg um arbeiðsmarknaðareftirlønargrunn og lóg um almenna heilsutrygd

37 Skatteloven § 6-61, stk. 1

38 Skatteloven § 2-3, nr. 1, litra h

tryggleika við at tryggja inntøku og endurgjalda serligar útreiðslur í sambandi við arbeiðsloysi, viðgongutíð og barnsburð, sjúku og skaða, óførleika, aldurdom og deyða. Á henda hátt skal Folketrygd stuðla javnaði av inntøku og liviumstøðum gjøgnum lívið hjá tí einstaka og millum bólkur av persónum. Tó eru summar av veitingunum, sum lógin tryggjar, treytaðar av ymiskum viðurskiftum sum t.d., at viðkomandi uppiheldur seg í Noregi.³⁹

Sum í Føroyum og í Danmark skipar norski staturin eisini fyri einum fyrimuni fyri reiðariini í NIS. Reiðariskattaði vinnufeløg hava í Noregi skattafrítøku fyri siglingarinntøkurnar og gjalda eitt moderat tonsagjald. Hetta er við tí endamáli at betra um kappingarførið hjá norsku reiðariunum (KPMG 2009).

39 Folketrygdloven

7. HUGBURÐUR HJÁ FØROYINGUM TIL SKATT

Sum framhald av lýsingini av serskattaskipanum í Føroyum verður í hesum parti hugt nærri at hugburðinum hjá føroyingum til skatt. Hugburðurin gevur eina mynd av, hvørja skattaskipan føroyingar ynskja, og hvat føroyingar halda um verandi skattaskipan.

Lýsingin av hugburðinum til skatt tekur í hesum parti støði í úrslitum úr hugburðskanning, sum Lóður v/ Hera á Rógvi í august 2012 gjørði fyri TAKS (Lóður 2012; TAKS.fo 2012). Úrslitini í hugburðskanningini eru víst í hagtalsyvirilti uttan nærri frágreiðing og greining. Fyri at koma nærri at eini betri fatan av skattahugburðinum hjá føroyingum, er tí hugt gjølligari at einstøku úrslitunum, og viðmerkingar eru gjørdar til úrslitini.

Tað eru serliga tvey evni í kanningini, sum verða viðgjørd í hesum parti. Tey eru hugburðurin hjá føroyingum til føroysku skattaskipanina og hugburðurin til svart arbeiði og skattasnýt. Hugburðskanningin er kvantitativ og sammetir úrslitini við kanningar av sama slag, sum eru framdar í Danmark⁴⁰.

Úrslitini vísa, at munur er á hugburðinum hjá føroyingum og dønum. Hugburðsmunir landanna millum eru áhugaverdir, tí skattaskipanirnar í hesum og øðrum Norðurlondum líkjast, og tí kunnu hugburðirnir til skatt eisini hugsast at líkjast í stóran mun.

Viðmerkingarnar til úrslitini í hesum parti eru hugleiðingar og eygleiðingar, sum byggja á sosiobúskaparligar og sosiologiskar grundgevingar. Ongar kvantitativar kanningar av hagfrøðiligum samanhangum ella kvalitativar empiriskar kanningar eru gjørdar fyri at kanna uppáhaldini nærri⁴¹. Hetta fyrvarnið eigur lesarin at leggja sær í geyma.

Kanningin hjá TAKS varð gjørd lutfalsliga stutta tíð eftir umfatandi skattaumleggingina, sum varð sett í gildi í januar 2012. Undir skattaumleggingini varð m.a. inntøkuskattaskipanin broytt, og partar av eftirlønini skattað við inngjald. Um skattaumleggingin hevur ávirkað hugburðin til skatt og skattaskipanina, vita vit ikki. Av somu orsök er torført at meta, um kanningin endurspeglar hugburðin til gomlu ella nýggju skattaskipanina.

40 Flestu úrslitini fyri hugburðin í Danmark eru úr kanningum frá 2010.

41 Gev gætur, at miðaltöluni í hugburðskanningini kunnu vera ávirkað av einum stórum frávikum í svarinum til einstøku spurninginarnar. Í kanningini er standardfrávikid í donsku kanninginum ikki upplýst. Hvørt hugburðsmunirnir, sum drignir vera fram, eru hagfrøðiliga signifikantir ella ei er tí óvist. Í hesum parti verða viðmerkingarnar einans mettar út frá miðaltalinum.

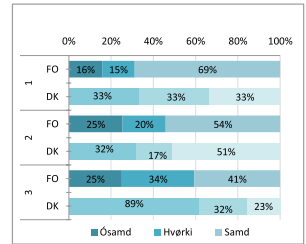
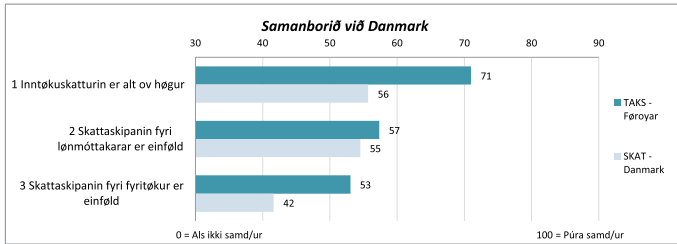
Hugburðurin hjá spurdu føroyingunum í kanningini verður í hesum parti viðgjørdur sum umboðandi fyri almenna føroyska hugburðin til skatt.

7.1 Hugburðurin til skattaskipanina

Annað av evnunum, sum verður hugt nærri at í kanningini, er hugburðurin hjá føroyingum til føroysku skattaskipanina.

7.1.1 Inntøkuskatturin er ov høgur

Úrslitini í kanningini geva eina mynd av, at føroyingar halda, at inntøkuskatturin⁴² er ov høgur - um ikki alt ov høgur. Úrslitini vísa eisini, at sammett við danir, eru føroyingar meira samdir um, at inntøkuskatturin er alt ov høgur.

Mynd 7.1: Hugburður til skattaskipanina

Spurningur kann setast, hvørt munurin í hugburðinum til inntøkuskattin kann skyldast høga skattarýstinum og lutfalsliga stóra inntøkuskattinum. Í einum av undanfarnu pørtunum varð víst á, at skattarýstið í Føroyum er størri samanborið við flest onnur OECD-lond, eins og inntøkuskatturin⁴³ á 56,7% (persónligur inntøkuskattur 51,6%, kapitalvinningsskatturin 2,9%, vinnufelagsskattur 1,3% og avgjald á kapitaleftirlønir 0,9%) er lutfalsliga størri partur av samlaðu skattainntøkunum.

Inntøkuskatturin í Danmark er lutfalsliga størri partur av samlaðu skattainntøkunum sammett við í Føroyum. Í Danmark er inntøkuskatturin

42 Inntøkuskattur verður her tulkaður sum persónligur inntøkuskattur og ikki sum eitt samlað hugtak fyri persónligan inntøkuskatt, kapitalvinningsskatt og vinnufelagsskatt sum í einum av undanfarna parti.

43 Ávísingin av einum møguligum sambandi millum persónligan inntøkuskatt og hugburð til inntøkuskatt skal tí takast við tí fyrivarni, at henda skattabólking umfatar annað enn persónligan inntøkuskatt eitt nú vinnufelagsskatt. Tað kann tó nevast, at vinnufelagsskattur er 18% í Føroyum og 25% í Danmark (TAKS 2013d; SKAT 2013).

61,1% av samlaðu skattainntøkunum, meðan hann er 56,7% í Føroyum. Skattatrystið í Danmark er eisini, sum áður víst á, hægst í Evropa⁴⁴. Hóast hetta sæst ein greiður munur í hugburðinum til inntøkuskatt í Føroyum og í Danmark. Tað kann tí grundgevast fyri, at skattatrystið og lutfalsliga stóri inntøkuskatturin ikki neyðturviliga eru viðvirkandi til, at føroyingar sammett við danir eru meira samdir um, at inntøkuskatturin er alt ov høgur.

Hinvegin er hugtakið "inntøkuskattur" í føroysku hugburðskanningini ikki nærri lýst og greitt. Spurningur kann setast við, hvussu tey spurdu í kanningini tulka hugtakið. Um eitt nú sosial gjöld⁴⁵ verða mettt sum partur av inntøkuskattinum, sæst, at hesi samanlagt eru 67,1% av samlaðu skattainntøkuni í Føroyum. Til samanberingar eru inntøkuskatturin og sosialu gjöldini 63% av samlaðu skattainntøkunum í Danmark. Um sosial gjöld tí verða tulkað sum partur av inntøkuskattinum, kann grundgevast fyri, at høga skattatrystið og lutfalsliga stóri inntøkuskatturin hava við sær, at føroyingar sammett við danir eru meira samdir um, at inntøkuskatturin er alt ov høgur⁴⁶. Spurningur kann greiða frá stóra muninum til inntøkuskatt millum føroyingar og danir⁴⁷.

Spyrjast kann eisini, um hugburðsmunurin kemst av øðrum sosio-økonomiskum viðurskiftum enn teimum áðurnevndu. Lønarstöðið, prísstöðið og keypsorkan kunnu eisini t.d. hugsast at hava týðning fyri hugburðin til inntøkuskatt, tí hesi ávirka, hvussu langt hvør króna og samlaða krónutalið røkkur hjá tí einstaka.

Búskaparfrøðingurin, Heri á Rógvi, hevur í kanning víst á, at í miðal er prísstöðið í Føroyum 14%⁴⁸ hægri enn í Danmark, tá vørur og tænarar eru reinsaðar

44 Skattatrystið skal tó, sum áður nevnt, lesast við fyrivarni, tá tað verður samanborið millum lond og í hesum føri eisini í samband við hugburð, tí trystið ikki sigur nakað um, hvussu skattað verður í einstaka landinum. Norðurlondini kunnu tó í størri mun enn onnur lond sigast at skatta á sama hátt, tí hesar skattaskipanirnar byggja á grundleggjandi somu meginreglur innan skattækkið.

45 T.d. ALS-gjöld, barsilsgjöld, heilstutrygdargjöld og arbeiðsmarknaðareftirlønargjöld.

46 Ein kvalitativ kanning av hugtakinum inntøkuskattur hjá føroyingum kundi í hesum sambandi verið áhugaverd.

47 Um úrslitini úr kanningini skulu tulkast sum útrykk fyri hugburðin hjá føroyingum til inntøkuskattaskipanina eftir skattaumleggjina í 2012, tá inntøkuskatturin varð settur niður, kann grundgevast fyri, at enn fleiri vóru samd um, at inntøkuskatturin er alt ov høgur.

48 Sambært Hera á Rógvi eru flutningsútreiðslurnar bert orsök til á leið 5%-stig av prís-muninum.

fyr skattir og avgjöld⁴⁹ (Sosialurin 2010). Tá er prísstöðin í Danmark eitt tað hægsta í Evropa (Folketinget EU-oplysningen 2011). Ein skjót samanbering í sambærligum almennum lønarsáttmálum visir eisini, at føroyska lønarlagið er nakað lægri enn í Danmark. Keypsorkan hjá tí einsaka er tí minni í Føroyum enn í Danmark. Tað kann úr hesum sjónarhorni grundgevast fyr, at hugburðurin til inntøkuskatt tískil eisini verður ávirkaður av øðrum enn skattaviðurskiftunum sjálvum sum t.d. (avmarkaðu) keypsorkuni hjá tí einstaka.

Hugburðurin til inntøkuskattin kann somuleiðis verða ávirkaður av, at føroyingar eru serliga tilvitaðir og kunnaðir um donsk viðurskifti. Eitt nú kunnu familju- og vinasambond, ferðasambandið, fjølmiðlasamskiftið og útbúvingarsambandið til Danmarkar sigast at vera serliga sterk í mun til aðrar tjóðir. Hesi sambond kunnu hava við sær, at føroyingar eru tilvitaðir um og gera samanberingar millum lønar- og prívíðurskifti í Føroyum og í Danmark, sum soleiðis kann ávirka hugburðin til inntøkuskattin.

7.1.2 Skattaskipanin fyr lønmóttakarar og fyrítøkur er hvørki einföld ella torskild

Á mynd 7.1 sæst eisini, at føroyingar halda, at skattaskipanin fyr lønmóttakarar og fyrítøkur hvørki er einföld ella torskild.

Hugburðurin til einfelndnið á skattaskipanini fyr lønmóttakarar
Nærum sama mynstur sæst millum danir í hugburðinum til einfelndnið í skattaskipanini fyr lønmóttakarar sum hjá føroyingum. Tað bendir við øðrum orðum á, at lítil munur er í hugburðinum millum føroyingar og danir til einfelndnið á skattaskipanum fyr lønmóttakarar í respektiva landinum.

Ein av grundunum, til at hugburðinum hjá føroyingum ikki er ólíkur tí danska, er møguliga, at skattaskipanirnar í stóran mun hava sama bygnað. Sum víst er á í undanfarnum pørtum, eru skattaskipanirnar í Norðurlondum m.a. merktar av lutfalsliga líkum progressivum skattastigum og samtíðarskatti.

Samtíðarskattin kann ávirka hugburðin hjá tí einstaka til einfelndnið á skattaskipanini, av tí at A-inntøka verður kravd inn beinanvegin og sjálvvirkandi, uttan at einstaklingurin sjálvur skal skráseta hesa til skattamyndugleikan. Hetta hevur við sær, at tann einstaki sleppur undan tíðarkrevjandi umsiting og ger skattaviðurskiftini einfaldari. Hinvegin kann hugsast, at progressivi skattastigin við nógvum stigum (umframt sosial gjöld) kann vera torskildur og

⁴⁹ Ein kanning frá mars 2013, sum Kappingareftirlitið hevur latið gjørt, visir, at matvøruprísir í miðal eru 31% hægri í Føroyum enn í Danmark (Kappingareftirlitið 2013).

tíðarkrevjandi at seta seg inn í - eitt nú í mun til heilt flatan skatt.

Hugburðurin til einfeltnið á skattaskipanini fyri fyrítøkur

Í mun til hugburðin til einfeltnið við skattaskipanini fyri lønmóttakarar bendir á, at skattaskipanin fyri fyrítøkur ikki verður hildin at vera eins einføld. Sammett við danir halda føroyingar, at føroyska skattaskipanin fyri fyrítøkur er meira einføld, enn danir halda um dansku skipanina.

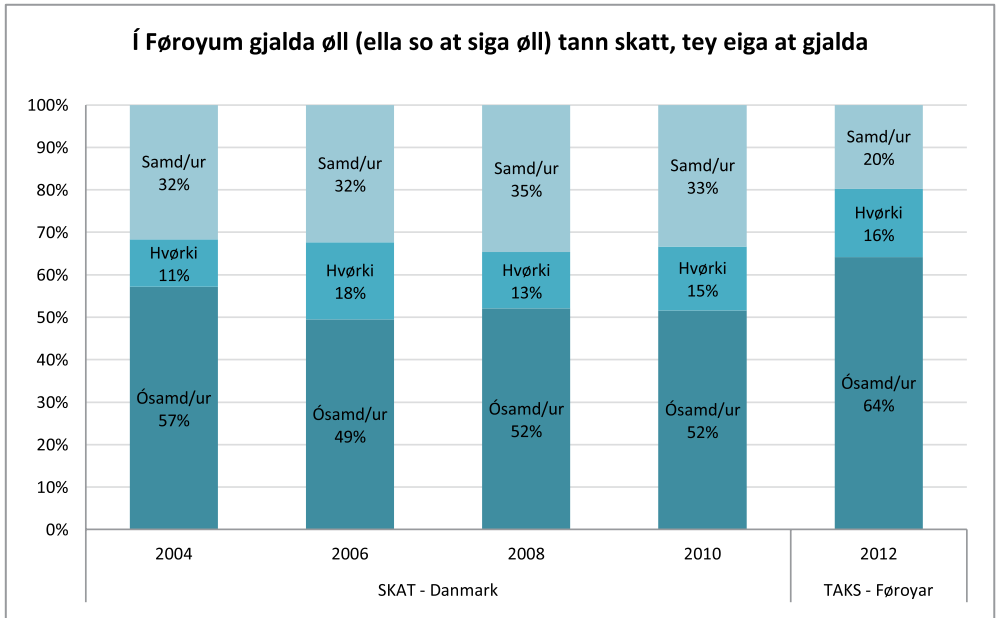
7.2 Hugburður hjá føroyingum til at snýta í skatti og at arbeiða svart

Hitt yvirskipaða evnið, sum hugt verður at, er hugburðurin hjá føroyingum til at snýta í skatti og at arbeiða svart.

Fleiri av úrslitunum í hesum parti av kannngini reisa áhugaverdar spurningar hvør sær, men samstundis kunnu úrslitini skiljast í einum samlaðum høpi. Úrslitini verða tí fyrst gjøgnumgingin og viðmerkt hvør sær og verða síðan viðgjørd saman.

7.2.1 Ikki øll gjalda tann skatt, tey eiga

Sambært kannngini taka meira enn helmingurin av føroyingum undir við, at allir føroyingar (ella so at siga allir) ikki gjalda tann skatt, tey eiga. Úrslitini vísa eisini, at lutfalsliga fleiri føroyingar enn danir eru samdir um, at øll skattskyldug í landinum ikki gjalda tann skatt, tey eiga at gjalda, sum sæst á mynd 7.2.

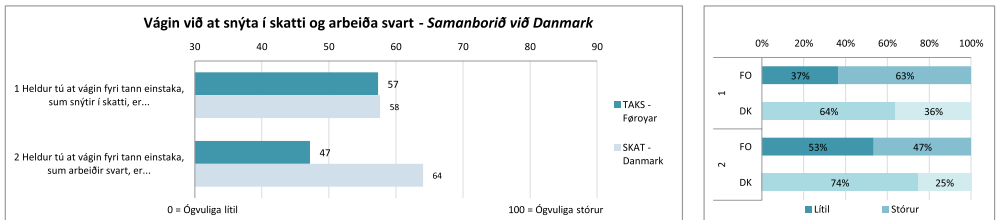
Mynd 7.2: Hugburður til í hvønn mun føroyingar halda, at øll í Føroyum gjalda tann skatt, tey eiga

Úrslitið er áhugavert, tí um tað er so, sum tey siga, gjalda nøkur lutfalsliga størri part til skattamyndugleikan, enn tey eiga, og sostatt er talan eitt órættvíst býti millum borgararnar. Um øll ikki gjalda tann skatt, tey skulu, fær landið eisini minni inn í skattainntøkum og minni verður til fígging av almennum tænastránum.

Tað kann leggjast afturat, at spurningurin í kanninigni, um øll gjalda tann skatt, tey eiga, kann tulkast øðrvísi enn tað, sum tann einstaki eigur at rinda til skattamyndugleikan (sambært galdandi lógum og kunngerðum). Orðingin “eiga” kann eitt nú tulkast hugsjónarliga; ein vinstrahallur kann halda, at tað er rættvíst, at ávísir samfelagsbólkar rinda meira í skatti, og ein høgrahallur kann halda, at tað er rættvíst at rinda minni í skatti.

7.2.2 Váðin at arbeiða svart og snýta í skatti er hvørki lítill ella stórur

Úrslitini í kanningini geva eisini eina mynd av, at føroyingar halda, at váðin⁵⁰ hjá tí einstaka at snýta í skatti og arbeiða svart er hvørki lítill ella stórur.

Mynd 7.3: Hugburður til váðan við at snýta í skatti og arbeiða svart

Hugburðurin hjá dønum til at snýta í skatti er meinlíkur tí føroyska⁵¹. Tað bendir tó á, at føroyingar halda váðan at arbeiða svart vera minni í mun til danir⁵².

Tað kann sigast vera áhugavert, at millum føroyingar er váðin (í miðal) fyri tann einstaka at snýta í skatti mettur at vera størri enn váðin at arbeiða svart. Hetta kemst av, at svart arbeiði kann tulkast sum at snýta í skatti. Skattasnytt kann tó skiljast sum allir mátar at snýta í skatti, og svart arbeiði kann uppfatast sum ein einstakur háttur at snýta.

Tað er merkisvert, at meðan váðin at arbeiða svart millum danir (í miðal) er mettur at vera størri enn at snýta í skatti, er váðin at arbeiða svart millum føroyingar í miðal mettur at vera minni enn at snýta í skatti.

Tað er eisini áhugavert, at hóast føroyingar og danir halda váðan at snýta í

50 Váðin at snýta í skatti verður í kanningini lýstur við, at tá tú snýtir í skatti ella arbeiðir svart, er møguleiki fyri at verða uppdagaður av TAKS, og hetta kann leiða til afturvirkandi uppgerðir og bætur o.s.fr.

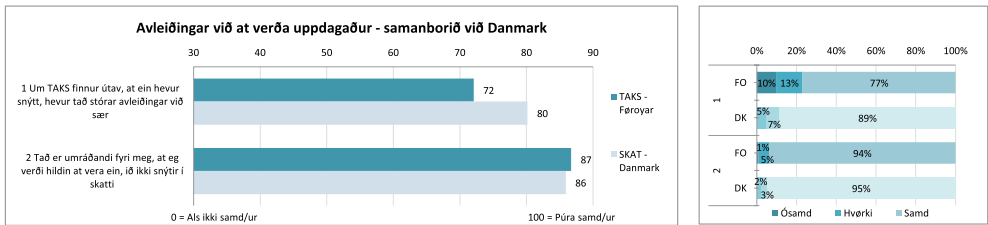
51 Í miðal bendir á, at váðin fyri tann einstaka at snýta í skatti verður millum føroyingar og danir mettur at vera á leið tann sami. Svarbýtið bendir tó á, at lutfalsiga fleiri føroyingar meta váðan vera stóran í mun til danir.

52 Tað hevur ikki verið møguligt at fingið váttað, um prosentbýtið millum danir til hugburðin at snýta í skatti eru røtt. Tað kann tykjast merkisvert, at hugburðurin er 58 í miðal og sostatt nærri "ógvuliga stórur" enn "ógvuliga lítill", meðan 64% av spurdu dønum siga hann vera lítlan. Um tøluni eru røtt kann hetta tó merkja, at 36% hava ein markantan hugburð til spurningin.

skatti vera á leið tann sama, halda fleiri føroyingar enn danir, at øll ikki rinda tann skatt, tey eiga at rinda.

7.2.3 Avleiðingarnar av at vera avdúkaður/ur eru stórar

Føroyingar eru av tí áskoðan, at avleiðingarnar eru stórar fyri tann einstaka at verða avdúkaður av skattamyndugleikanum í at snýta í skatti. Tað er eisini umráðandi fyri einstaka føroyingin at verða hildin at vera ein, ið ikki snýtir í skatti.

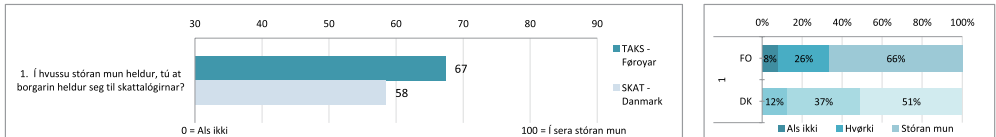
Mynd 7.4: Hugburður til avleiðingarnar við at verða uppdagadur

Um donsku úrslitini verða sammett við tey føroysku, bendir á, at munur er á føroyingum og dønum. Sammett við danir halda føroyingar í minni mun, at tað fær stórar avleiðingar fyri tann einstaka, um skattamyndugleikin avdúkar viðkomandi í at snýta í skatti.

Tað bendir samstundis á, at lítil munur er í hugburðinum hjá føroyingum og dønum, tá umræður týðningin at verða hildin at vera ein, ið ikki snýtir í skatti.

7.2.4 Borgarin heldur seg til skattalógirnar

Føroyingar halda, at borgararnir í landinum halda seg í rættliga stóran mun til skattalógirnar.

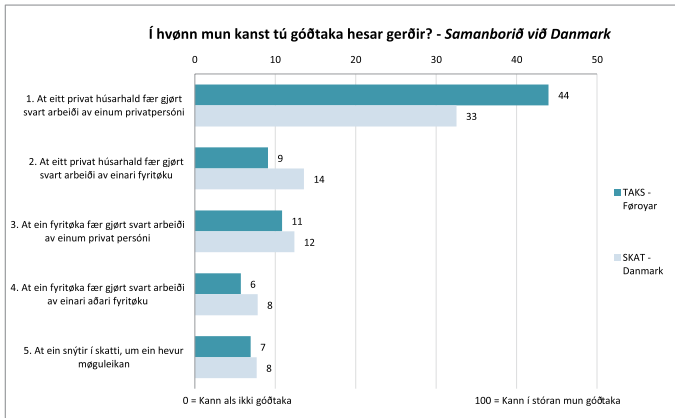
Mynd 7.5: Hugburður til í hvønn mun borgarin heldur seg til skattalógirnar

Eftir kanningini at døma er munur á føroyska og danska hugburðinum til, í hvønn mun borgarin heldur seg til skattalógirnar. Føroyingar taka í størri mun enn danir undir við, at borgarin í landinum heldur seg til skattalógirnar.

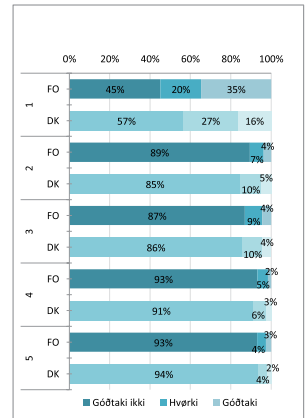
Hugburðsmunurin er merkisverdur, tí hóast hetta eru føroyingar minni samdir enn danir í, at allir borgarar í landinum gjalda tann skatt, tey eiga. Hetta eins og føroyingar í minni mun enn danir eru samdir í, at váðin fyri einstaka føroyingin at arbeiða svart og avleiðingarnar av, at skattamyndugleikin finnur út av, at ein hevur snýtt í skatti, er størur.

7.2.5 Svart arbeiði av einum privatpersóni verður góðtikið

Í kanningini er spurt um, í hvønn mun gerðir, sum koma undir snýt í skatti, kunnu góðtakast. Hugburðurin til fimm ymsar gerðir er kannaður. Úrslitini vísa, at føroyingar halda, at svart arbeiði, sum eitt privat húsarhald fær gjørt av einum privatpersóni, í nógv størri mun enn aðrar gerðir, sum koma undir svart arbeiði og snýt í skatti, kunnu góðtakast.

Mynd 7.6: Hugburður til gerðir, sum koma undir at snýta í skatti

Hinar gerðirnar, ið spurt eru um, snúgvá seg um, í hvønn mun svart arbeiði kann gerast av fyrítøkum fyri privat húsarhald, fyri fyrítøkur av privat persóni og fyri fyrítøku av einari fyrítøku. Umframt hesar spurningarnar er eisini spurt, í hvønn mun tað kann góðtakast at snýta í skatti, um tann einstaki hevur møguleikan.

Úrslitini kunnu benda á, at svart arbeiði millum einstaklingar í nógv størri mun kann góðtakast sammett við svart arbeiði millum einstakling og fyrítøku.

Nærum sama mynstur sæst í donsku kanningini, tó við tí undantaki, at svart arbeiði, sum eitt privat húsarhald fær gjørt av einum privatpersóni, verður í størri mun góðtikið av føroyingum samanborið við danir. Eisini verður svart arbeiði av einari fyrítøku í størri mun góðtikið av dønum.

7.2.6 Er munur á svørtum arbeiði millum privatpersónar og annars at snýta í skatti?

Føroyingar halda í størri mun enn danir, at borgarin í landinum heldur seg til skattalógirnar. Hetta hóast føroyingar eru minni samdir enn danir við, at allir borgarar í landinum gjalda tann skatt, teir eiga.

Sambært kanningini halda føroyingar, at avleiðingar av at snýta í skatti eru stórar. Føroyingar halda eisini, at tað hevur týðning ikki at vera hildin at vera ein, ið snýtir í skatti. Samstundis eru ábendingar um, at føroyingar meta, at váðin fyri tann einstaka at arbeiða svart er minni samanborið við at snýta í skatti, hóast svart arbeiði kann tulkast sum at snýta í skatti.

Úrslitini kunnu tí tykjast heldur mótstriðandi. Verður hugt at hesum úrslitunum og úrslitinum fyri hugburðin til gerðir, sum koma undir snýt í skatti, kann hugsast, at føroyingar halda, at tað er munur á at arbeiða svart og annars at snýta í skatti. Úrslitini á mynd 7.6 kunnu benda á, at føroyingar taka undir við, at svart arbeiði er ikki eins álvarsamt brot á skattareglurnar, sum aðrir hættir fyri skattasnýti.

Umframt tað geva úrslitini eina mynd av, at føroyingar halda, at tað er munur á, hvat slag av svørtum arbeiði kann góðtakast. Svart arbeiði av einum privatpersóni fyri ein annan privatpersón (ella privat húsarhald) verður í nógv størri mun góðtikið enn onnur sløg av svørtum arbeiði, sum ikki eru millum privatpersónar.

Bæði danir og føroyingar halda, at avleiðingar av at snýta í skatti eru stórar, og at tað hevur týðning ikki at vera hildin at vera ein, ið snýtir í skatti. Millum danir verður váðin at arbeiða svart mettur at vera størri enn at snýta í skatti, meðan váðin at arbeiða svart millum føroyingar hinvegin er mettur at vera minni enn at snýta í skatti. Samstundis benda úrslitini fyri hugburðin til gerðir, sum koma undir snýt í skatti, á, at svart arbeiði millum privatpersónar í minni mun er góðtikið. Tað er álvarsamari millum danir enn millum føroyingar.

Hetta kann reisa spurningin, hví munur er á føroyska og danska hugburðinum til svart arbeiði millum privatpersónar, sjálvt um skattaskipanirnar í báðum londunum líkjast, og hugburðir til skatt tí eisini kunnu hugsast at líkjast í stóran mun.

Úr einum sosiologiskum sjónarhorni kann grundgevast fyri, at borgarar í einum stórum samfelag í størri mun eru anonymir enn í einum lítlum samfelag. Í einum lítlum samfelag, sum tí føroyska, kennast einstøku

persónarnir aftur í størri mun enn í einum størri samfelag, sum tí danska. At kennast aftur merkir her, at hava kennskap til (ella vitan um) ein annan einstakan persón uttan neyðturviliga at hava eitt persónligt forhold til viðkomandi. Við øðrum orðum kann skilnaður gerast millum kennskap og persónligar kenningar. Fólkatalið og fólkatættleikin hava m.a. týðning fyri, í hvønn mun fólk kenna hvønn annan aftur. Sama, um vit vilja tað ella ikki, ber hetta við sær, at vit ofta hitta og síggja somu einstøku persónar aftur í ymsum samanhøgum. Líkindini fyri, at somu persónar kunnu hittast til barnaføðingardagar, í Gundadali til ein fót bóltstydyst og hava maka á sama arbeiðsplássi eru við øðrum orðum munandi størri í Føroyum enn í Danmark.

Hetta er eisini viðvirkandi til, at forhold millum persónar í einum lítlum samfelag, sum tí føroyska, í størri mun eru merkt av fleiri sosialum sambondum enn í størri samfeløgum, sum tí danska. Eitt nú kunnu tveir og somu persónar vera starvsfelagar, dyrka somu frítíðaráhøgumál og vera í familju. Millum tveir persónar í einum lítlum samfelag eru sannlíkindini samstundis størri fyri, at báðir persónar hava felags kenningar enn í einum stórum samfelag. Í stórum samfeløgum eru sosialu sambondini millum tveir persónar hinvegin merkt av at vera færri í tali, og ofta er bert eitt sosialt samband. Við øðrum orðum eru tveir persónar ofta einans starvsfelagar ella í familju - ikki bæði. Hetta hevur við sær, at arbeiðsførleikar og sosial sambond sum vinaløg og familjubond eru tættari knýtt og í størri mun fløkt saman enn í størri samfeløgum.

Av hesi orsök kann hugsast, at tað millum einstaklingar í smáum samfelagum, sum tí føroyska, gerst torførari at skyna millum eitt nú (skattafríar) vina- og kenningatænastur á eini síðuni og skattskyldugar arbeiðsmarknaðarrelateraðar tænastr á hinari síðuni. Vina- og kenningatænastur kunnu eins og føðingardagsgávur í hesum sambandi síggjast sum afturberandi og endurtakandi gerðir. Tá ein ger eina tænastr fyri ein annan, verður við øðrum orðum væntað, at tænastran ella gerðin á ein ella annan hátt verður afturborin. Tætta sambandið í smáu samfeløgnum ger eisini, at fólk kenna persónligu førleikarnar hjá hvørjum øðrum og lættari er at seta seg í samband við røttu viðkomandi um ávísar tænastr, sum krevja serligar førleikar.

Vina- og kenningatænastur kunnu tí síggjast sum eitt øðrvísi virkisøki í samfelagnum enn skattskyldugar tænastr á privata marknaðinum. Tøttu og fløktu sambondini gera, at hetta virkisøkið vil vera lutfalsliga størri í smáum samfeløgum enn í stórum samfeløgum. Tey virði, sum verða skapt av vinum og kenningum, verða heldur ikki skrásett í bruttotjóðarúrtøkuni.

Hesi viðurskipti kunna eisini ávirka hugburðin til skattasnytt og svart arbeiði. Tað kann grundgevast fyri, at tøttu og fløktu sambondini í smáum samfeløgum hava við sær, at svart arbeiði millum privatpersónar í størri mun kann góðtakast enn aðrar gerðir, sum koma greiðari undir skattasnytt - eitt nú svart arbeiði, framt av fyrirøkum. Hetta kann eisini hava við sær, at fólk halda, at svart arbeiði millum privatpersónar er í lagi (sosialt legitimt), hóast fólk vita, at tað er ólógligt (illegalt). Um so er, kann hetta eisini vera við til at greiða frá, hví munur er á hugburðinum hjá føroyingum og dønum til, um øll gjalda tann skatt, tey eiga.

Tá borgarar í einum lítlum samfelag í størri mun kenna hvønn annan aftur, hava teir eisini størri innlit í sosiala lívið hjá hvørjum øðrum samanborið við størri samfeløg. Borgarar gerast tí í størri mun vitandi um framdar tænastr og gerðir millum borgararnar. Sjálvt um svarta arbeiðið lutfalsliga kundi verið tað sama í Føroyum og í Danmark, kann munurin í hugburðinum tí stava frá stóra innlitinum. Ein munur í legitimitetinum og legalitetinum kann vera við at greiða frá, hví føroyingar meta, at borgarin í landinum heldur seg til skattalógirnar, samstundis sum føroyingar eru minni samdir enn danir við, at allir borgarar í landinum gjalda tann skatt, tey eiga. Legitimiteturin í samband við svart arbeiði millum privatpersónar kann eisini vera við til at greiða frá, hví føroyingar eru minni samdir enn danir við, at vaðin fyri tann einstaka at arbeiða svart er stóru⁵³.

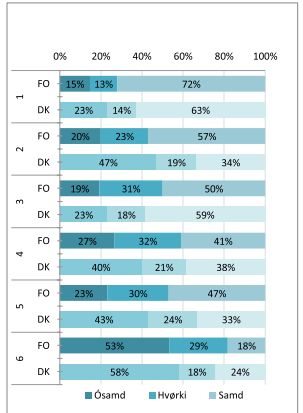
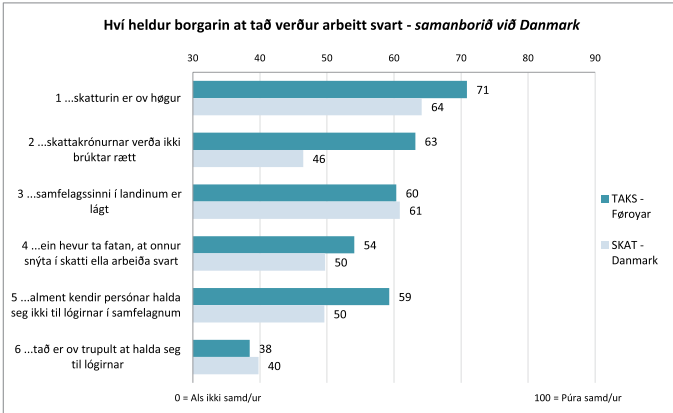
7.2.7 Hvat halda føroyingar orsøkina vera til skattasnytt og svart arbeiði?

Men hví halda føroyingar sjálvir, at borgararnir snyta í skatti og arbeiða svart?

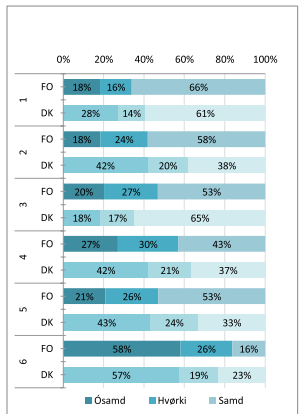
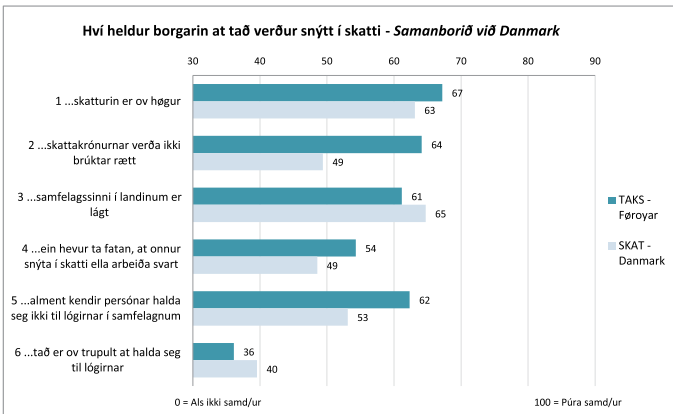
Luttakararnir hava í kanningini ikki sjálvir havt móguleika at greiða frá, hví teir halda tað. Teir hava tó havt móguleika at siga, í hvønn mun teir eru samdir við svarunum, sum eru vald út frammanundan.

Úrslitini geva eina mynd av, at føroyingar halda, at fleiri orsøkir eru til at snytt verður í skatti og arbeitt svart. Føroyingar halda, at tað serliga kemur av, at skatturin er ov høgur, at skattakrónurnar ikki verða brúktar rætt, at alment kendir persónar ikki halda seg til lógirnar, og at samfelagssinnið í landinum er ov lágt.

53 Úr hesum sjónarhorni kundi soleiðis verið áhugavert at fingið kannað um sami hugburður ger seg galdandi í Íslandi, hvørs demografi, búskapur, vinnulív og geografi kann sigast at líkjast meira tí føroyska enn tann danski.

Mynd 7.7: Hugburður til hví borgarin heldur, at snýtt verður í skatti

Mynd 7.8: Hugburður til hví borgarin heldur, at arbeið verður svart

Hesar orsøkir eru eisini tær, sum størstur munur er á millum danir og føroyingar. Hesar kunnu soleiðis vera nakrar av orsøkunum til, at føroyingar í størri mun enn danir halda, at borgararnir í landinum ikki rinda tann skatt, teir eiga.

Tað er eisini merkisvert, at serliga stórir munur er millum danir og føyoyingar til svarið, at skattakrónurnar verða ikki brúktar rætt. Í kanningini er ikki spurt um orsökina, at skattakrónurnar ikki verða brúktar rætt. Tað hevði verið áhugavert at kanna nærri. Tað kann hugsast, at ein av orsökunum er, at tænastrurnar fyri skattin ikki vera hildnar at vera nøktandi, ella at (ser)skattaágóðarnir ikki eru rættvíst býttir millum ávísar bólkar í samfelagnum ella ávísar verkætlanir. Tað kann eisini hugsast, at størri sosiala innlitið í lítla samfelagnum er ein av grundunum til, at føyoyingar halda, at skattakrónurnar ikki vera brúktar rætt. Hetta tí, at lutvíst fleiri hava kennskap til persónar, sum verða hildnar av óøttum at fáa skattaveitingar. Stóra sosiala innlitið í lítla samfelagnum kann eisini vera við at greiða frá, hví føyoyingar í størri mun enn danir halda, at alment kendir persónar ikki halda seg til lógirnar í samfelagnum.

8. NIÐURSTØÐA

Endamáliðið við frágreiðingini hevur verið at útvega vitan og fakta um føroysk skattaviðurskifti og skattagrundarlagið í Føroyum. Greitt hevur verið frá yvirskipaðum hugsjónum og hugtøkum innan skattaheimin, og føroysk skattaviðurskifti eru lýst og samanborin við onnur lond.

Í frágreiðingini er víst á, at skattur sum hugtak kann taka støði í einum slagi av frælsi og ófrælsi. Skattur kann skiljast sum brot á negativa frælsið, tí tikið verður frá tí einstaka. Samstundis kann skattur eisini skiljast sum positivt frælsi, av tí at skattur er við til at tryggja, at fólk fáa móguleika at troyta eggið potentiali.

Víst er á, at skattur er munurin millum tað, sum seljari fær, og keypari skal lata. Tann, sum í veruleikanum rindar skattin, er tann, sum verri klárar at tillaga seg til prísbroyingarnar. Tað er tí líka mikið, hvør lögfrøðiliga skal rinda skattin. Skattur minkar tí um búskaparliga virksemd í einum landi, tí hann skeiklar marknaðin.

Í lýsingini av skattunum í Føroyum verður víst á, at skattatrystið í Føroyum er millum heimsins hægstu. Bert Danmark og Svøríki hava hægri skattatryst. Skattatrystið í Føroyum er í nógv størstan mun á inntøkum og avgjöld, meðan nærum eingin skattur er á ogn. Størsti parturin av avgjöldum í Føroyum eru meirvirðisgjöld. Meirvirðisgjöld eru eitt javnt avgjald á allan búskapin, og skeikla tí ikki relativu prísirnar á marknaðinum. Jøvn avgjöld sum meirvirðisgjöld er tí samfelgsliga biligsta skattainntøkan.

Í frágreiðingini er víst á, at partur av føroysku arbeiðsmegini ikki verður skattað í Føroyum ella fær serligar skattafrádráttir. Hetta eru serliga sjófólk og føroyingar, ið arbeiða uttanlands. Føroyar eru limur í tvískattasáttmálanum millum Norðurlond, og tað ber m.a. við sær, at føroyingar, ið arbeiða í Noregi, ikki rinda skatt í Føroyum.

Høgi skatturin á lønir í Føroyum minkar um kappingarførið um arbeiðsmegina, tá ið føroyingar kunnu rinda minni í skatti við at arbeiða í ávísam londum. Tvískattasáttmálar, frádráttir og serskattaskipanir til ávísar bólkar skeikla tí arbeiðsmaknaðin og hava við sær, at arbeiðsmegin ikki fer har, sum hon er mest produktiv. Stór kapping er um arbeiðsmegina í hesum vinnum, og samstundis er týðiligt, at hesar serskipanir eru dýrar í beinleiðis mistum skatti og skeiklan av arbeiðsmarknaðinum.

Á sama hátt sum frádráttir og serskipanir skeikla arbeiðs- og vørumarknaðin, er kapitalmarknaðurin eisini skeiklaður av, at ongin skattur er á ogn. At ongin skattur er á ogn ger, at avkastid ikki verður skattað, meðan avkast í

aðrar íløgur skal skattast. Tískil verða íløgur ikki verða gjørdar, har avkastið er størst.

Í frágreiðingini er víst á, at eingin skattur er á tilfeingið hjá landinum. Tilfeingisrentan kemur tí ikki eiganum, Føroya fólki, beinleiðis til góðar. Um tilfeingisrentan varð kravd inn beinleiðis, hevði hon heldur ikki verið ein skeiklandi skattur.

Hugburðskanningin hjá TAKS vísir, at føroyingar í størri mun enn danir halda, at inntøkuskatturin er alt ov høgur, hóast lítil munur er á føroyska og danska skattatrystinum og inntøkuskattinum. Aðrir faktorar sum lønarstöðið, prísstöðið og keypsorkan kunnu tí hugsast at hava týðning fyri hugburðin til inntøkuskatt, tí hesi ávirka, hvussu langt hvør króna og samlaða krónutalið røkkur hjá tí einstaka.

Úrslitini í hugburðskanningini vísa eisini, at lutfalsliga fleiri føroyingar enn danir eru samdir um, at ikki øll skattskyldug í landinum gjalda tann skatt, tey eiga. Hugsast kann, at tøttu og fløktu sambondini í Føroyum kunnu hava við sær, at lutfalsliga fleiri (óskattaðar) vina- og kenningatænastur verða gjørdar millum føroyingar enn millum danir. Hetta kann samstundis vera ein av orsökunum til, at føroyingar í størri mun enn danir halda, at svart arbeiði millum privatpersónar í størri mun kann góðtakast enn aðrar gerðir, sum koma undir skattasnýt.

BÓKMENTALISTI

Berlin, Isajah (1979): *Two Concepts of Liberty*.

Isajah Berlin, *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press

Búskaparráðið (2000): *Várið 2000*

<http://www.buskap.fo/resources/2/varfragreiding2000.pdf>

Búskaparráðið (2008): *Búskaparfrágreiðingin 2008*.

<http://www.buskap.fo/resources/2/Fragegreidingar/Buskaparfragegreidung%202008.pdf>

Búskaparráðið (2012): *Búskaparfrágreiðing várið 2012*.

<http://www.buskap.fo/resources/2/Buskaparradidmars.pdf>

Dam, Henrik et al. (2012). : *Grundlæggende Skatteret*

5. útgáva, 1. upplag, 2012, Magnus Informatik A/S

De økonomiske råd (2008): *Dansk økonomi efterår 2008*.

<http://www.dors.dk/sw6188.asp>

Evropeiska Umboðsnevndin , "Macroeconomic effects of a shift from direct to indirect taxation: A simulation for 15 EU member states " , Evropeiska Umboðsnevndin , 2006

Faroe Offshore Service (2013): *Arbeiði*.

<http://faroeoffshore.com/index.php/arbeidhi>. Vitjað tann 26. mars 2013.

Folketinget EU oplysningen (2011): *Prisniveauer i EU-landene*.

<http://www.euo.dk/fakta/tal/prisniveau/>. Vitjað tann 18. apríl 2013.

Hagstovan;

<http://www.hagstova.fo/>, tøl til talvur eru tikin av heimasíðuni gjøgnum várið 2013

Kappingareftirlitið (2013): *Prissamanbering millum handlar í Danmark og Føroyum í mars 2013*.

<http://www.kapping.fo/Default.aspx?pageid=2030&NewsItemID=1604>.

Vitjað tann 02. apríl 2013.

KPMG (2009): *Rederiskatteordningen*. Verdt á vite 08/09 s. 100ff,

http://www.kpmg.no/arch/_img/9457346.pdf. Vitjað tann 7. februar 2013.

Kringvarp.fo (2012): *"Kanning: Rinda ikki skattin tey eiga at rinda"*.

Miðlað hava Finnur Koba og Johnsigurd Johannesen. Vitjað tann 10. februar 2013.

Laksafoss, Magni og Holm, Dennis (2009): *Føroysk sjófolk, sum sigla í øðrum londum*. Granskingardepilin fyri Samfelagsmenning, Arbeidsrit nr. 22/2009.

LÍV, <http://www.liv.fo/Default.aspx?ID=29> - vitja 12. mars

Lóður (2012): *Samfelagslig úrslit*. <http://www.taks.fo/documents/00736.pdf>. Vitjað tann 10. februar 2013.

Madsen, Per Kongshøj & Jensen, Ernst (2004): *Samfundsøkonomi*. København: Columbus

Mest (2012a): *PAM On- & Offshore Service*. <http://mest-fo.com/pam-offshore>. Vitjað tann 18. desember 2012.

Mest (2012b): *PAM Offshore 140 fólk til arbeiðis í Norra*. <http://www.mest.fo/?q=fo/node/243>. Vitjað tann 18. desember 2012.

Norden (2013): *Skat i Norge*. <http://www.norden.org/da/norden-for-dig/arbejde-i-norden/arbejde-i-norge/skat-i-norge>. Vitjað í mars 2013.

OECD: <http://www.oecd.org/statistics/> - vitja gjøgnum várið 2013

OECD (2006), "*Fundamental Reform of Personal Income Tax*", OECD , 2006

SKAT a, Arv og dødsbo http://www.skat.dk/SKAT.aspx?old=2034962&vld=0&search=arveafgift* - vitja 20 mars 2013.

SKAT (2012): *Fiskeres fradrag for havdage*. <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?old=1714543>. Vitjað tann 7. februar 2013.

SKAT (2013): *Skatteoplysninger for selskaber 2011*. <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?old=69073>. Vitjað tann 10. februar 2013.

Sosialurin (2010): *Umfatandi kanning avdúkar: Føroyar dýrasta land í Evropa at liva í*. Skrivað hevur Bertholdsen, Áki í Sosialinum 29. apríl 2010.

Sjøfartsdirektoratet (2012): *Norsk Internasjonalt Skipsregister - NIS*. <http://www.sjofartsdir.no/fartoy/registrere-fartoy/norsk-internasjonalt-skipsregister-nis/>. Vitjað tann 7. februar 2013.

Statistikbanken,
<http://www.statistikbanken.dk/> - talva: OFF12.

Søfartsstyrelsen (2013): *Dansk Internationalt Skibsregister (DIS)*.
<http://www.soefartsstyrelsen.dk/Skibe/registreringafskibe/DIS/Sider/default.aspx>.
Vitjað tann 7. februar 2013.

Sørensen: *SWEDISH TAX POLICY: RECENT TRENDS AND FUTURE CHALLENGES*;
<http://www.eso.expertgrupp.se/Uploads/Documents/Peter%20Birch%20Sorensen%20100531.pdf>, 2010

TAKS (2011): Yvirlit yvir inntøkubólkar fyri 2011.

TAKS (2012a): *Kommunu- og korkjuskattaprosent og barnafrádráttur*.
<http://taks.fo/00023/00027/01177/01178/>. Vitjað tann 27. mars 2013.

TAKS (2012b): *Nýggj spurnakanning hjá TAKS*.
<http://www.taks.fo/00005/01193/>. Vitjað tann 10. februar 2013.

TAKS (2013a): *Framløga: Eitt sindur um føroysku skattaskipanina gjøgnum tíðina*.
Útgávuárið er ókent.

TAKS (2013b): *Partafelagsskattur*.
<http://taks.fo/00006/01215/01308/>. Vitjað tann 02. apríl 2013.

Lógir

Ásetingarlógin

Folketrygdloven

Kildeskatteloven

Lóg um almenna heilsutrygd

Lóg um arbeiðsloysisskipan

Lóg um arbeiðsmarknaðareftirlønargrunn

Lóg um barsilskipan

Lóg um Føroyska Altjóða Skipaskrá

Skattalógin

Skatteloven, Lov om skat av formue og inntekt

Sømandsbeskatningsloven

Tvískattasáttmálin millum Norðurlond

jaf.fo

JAVNAÐARFLOKKURIN
á Fólkatingi